

**Dr. Kovács Gyula –
Szabó Katalin:
A S U Z U K I - Ü G Y
(Kézirat)**

Budapest, 2002. december 31.
(A mű szerzői jogvédelem alatt áll!)

Írta és szerkesztette:
Dr. Kovács Gyula r. alezredes
osztályvezető-helyettes
ORFK Bűnügyi Főigazgatóság
Bűnügyi Főosztály
Vizsgálati Osztály
Szabó Katalin r. hadnagy
nyomozó
Tatabányai Rendőrkapitányság
Bűnügyi Osztály

A kézirat lezárásának határideje: 2002. december 31.

Budapest, 2002. december 31.
(A mű szerzői jogvédelem alatt áll!)

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
I. A BÜNTETŐELJÁRÁS MEGINDÍTÁSA	6
1. A feljelentés adatai, a történeti tényállás	6
II. A NYOMOZÁS SORÁN MEGÁLLAPÍTOTT BŰNCSELEKMÉNYEK TÉNYÁLLÁSI ELEMEI	9
1. A sikkasztás tényállási elemei	9
1.1. A bűncselekmény tárgya	11
1.2. A tárgyi oldal elemei	14
1.3. A bűncselekmény alanya	16
1.4. Az alanyi oldal elemei	16
1.5. A sikkasztás minősített esetei	17
2. A magánokirat-hamisítás tényállási elemei	19
2.1. A bűncselekmény tárgya	20
2.2. A tárgyi oldal elemei	22
2.3. A bűncselekmény alanya	23
2.4. Az alanyi oldal elemei	23
2.5. Egység, többség, halmazat	24
3. A számviteli fegyelem megsértésének tényállási elemei	24
3.1. A bűncselekmény tárgya	26
3.2. A tárgyi oldal elemei	27
3.3. A bűncselekmény alanya	30
3.4. Az alanyi oldal elemei	30
III. A NYOMOZÁS MEGÁLLAPÍTÁSAI A BŰNCSELEKMÉNYEK TÉNYÁLLÁSI ELEMEINEK TÜKRÉBEN	32
1. A sikkasztás	32
2. A magánokirat-hamisítás	34
3. A számviteli fegyelem megsértése	35
4. A nyomozás befejezése	36
IV. A MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉG INTÉZKEDÉSEI A NYOMOZÁS BEFEJEZÉSÉT KÖVETŐEN	37
1. Határozat a nyomozás megszüntetéséről	37
2. A nyomozást megszüntető határozat indoklása	38
V. A NYOMOZÓ HATÓSÁG ÁLLÁSFOGLALÁSA A NYOMOZÁST MEGSZÜNTETŐ HATÁROZATTAL KAPCSOLATOSAN	40
1. Az előterjesztésben foglalt felvetések vizsgálata	40
BEFEJEZÉS	45
MELLÉKLET	47
A SZÁMVITEL RENDJÉNEK MEGSÉRTÉSE I. [Btk. 289. § (1) bekezdése]	47
A SZÁMVITEL RENDJÉNEK MEGSÉRTÉSE II. [Btk. 289. § (2) bekezdése]	48
IRODALOMJEGYZÉK	51
1. Felhasznált irodalom	51
2. Felhasznált dokumentumok	51
3. Felhasznált szoftverek	51

BEVEZETÉS

Az úgynevezett Suzuki-ügy nagy publicitást kapott a helyi (tatabányai), a Komárom-Esztergom megyei, valamint az országos tömegtájékoztatási eszközökben egyaránt. A lakosság ilyen nagymértékű érdeklődése szinte soha nem volt tapasztalható egy bűncselekmény iránt. Az egyik megyei napilapban¹ egész cikksorozat jelent meg, amelyben az ügy részleteiről tájékoztatták a kíváncsi olvasókat.

A napvilágot látott hírek jellemzően a polgárok számára látványos és érdekesnek tűnő eseményekre koncentráltak. E tanulmány azonban nem a sajtó által feszegetett — nem ritkán szenzációhajhász — kérdésekkel, hanem a bűncselekmények hátterével, büntetőjogi megalapozottságával foglalkozik behatóbban.

A Suzuki-ügyben mindketten személyesen is érintettek vagyunk. Szabó Katalin r. hadnagy kisasszony tatabányai lakosként szinte testközelből érezkelhette és tapasztalhatta az ügygel kapcsolatos anomáliákat, jómagam pedig — a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság instruktoraként — a szakmai irányítást gyakoroltam a nyomozás felett.

Mindkettőnket motiválta az ügy gyakorlati oldalról történő megközelítése, valamint az a tény, hogy az ügyben fontos szerepet kapott a polgári jog részterülete, illetve a számviteli törvénnyel² összefüggésben a gazdasági jog is. A bűnügyben figyelemre méltó volt továbbá a gazdasági és a vagyon elleni bűncselekmények összekapcsolódása, ami a hasonló, nehezen elkülöníthető közvetlen jogi tárgyakkól adódott. Ez az összefüggés jól megfigyelhető például a Suzuki-ügy magvát képező sikkasztás³ és számviteli fegyelem megsértése⁴ vonatkozásában.

A nyomozás befejezése óta közel két év telt el, azonban a téma a mai napig aktuális. Aktualitását az adja, hogy a rendszerváltást követően sorozatosan alakultak (és alakulnak) kisebb-nagyobb családi vállalkozások, gazdasági társaságok, illetve megjelentek a piacon a külföldi érdekeltségű kis- és nagyvállalatok, valamint multinacionális cégek, amelyek a nagyobb nyereség elérése érdekében sok esetben törvénytelen eszközökhöz folyamodnak. Ebből eredően a nyomozó hatóságok egyre gyakrabban szembesülnek az úgynevezett fehérgalléros bűnözéssel, a sokszor felsőfokú végzettséggel rendelkező, kifejezetten intelligens bűnelkövetőkkel.

¹ Komárom-Esztergom megyei 24 óra.

² A számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény, amely 2000. december 31-ig volt hatályban. Hatályon kívül helyezte a számvitelről szóló 2000. évi C. (új) törvény 174. § (5) bekezdés a) pontja. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 317. §.

Sajátos érdekellentét jelentkezik továbbá a külföldi tőke beáramlásának a nemzetgazdálkodás szempontjából vitathatatlan pozitívumai, és az állam büntetőjogi igényének érvényesülése között is.

A gazdasági bűncselekmények szabályozása a gazdasági-társadalmi rendszer mindenkori állapotát, fejlettségét tükrözi. A gazdasági viszonyok változásával párhuzamosan a gazdasági bűncselekmények is szabályozást igényelnek. Noha a gazdasági bűncselekmények aránya az összбүнözésen belül — a hivatalos statisztikai adatok szerint — igen alacsony, az okozott kár, illetve vagyoni hátrány nagyságrendje alapozza meg e delictumok kiemelt társadalomra veszélyességét.

A Btk. XVII. fejezetébe foglalt bűncselekmények száma az előző évhez képest növekedett. Míg 2000-ben 10.986, addig 2001-ben 12.412 ilyen ismertté vált delictumot regisztráltak (a növekedés mértéke +12,98 %). A gazdasági bűncselekmények aránya az összбүнcselekményekhez viszonyítva 2,40, illetve 2,70 % volt. Figyelemre méltó, hogy az e fejezetbe tartozó bűncselekmények közül mindkét évben első helyen állt az adó-, társadalombiztosítási csalás, itt azonban a növekedés az előző évhez képest az átlagnál lényegesen magasabb: 40,70 %-ot mutat.

Az ismertté vált gazdasági bűncselekményeket 32,5 milliárd forint értékre követték el, ami 6 %-kal kevesebb a 2000. évben rögzített értéknél. A büntetőeljárások során biztosított értékek aránya 17 %, közel négy százalékponttal több az előző évben nyilvántartott értéknél. 2001-es összehasonlító áron számolva e delictumok elkövetési értéke 45 milliárd forintot tett ki, 22 %-kal kevesebbet, mint 2000-ben (ekkor 58 milliárd Ft volt, ugyancsak összehasonlító áron). A magasabb értékek a büntetőeljárások hosszabb időtartamára, a nagyobb csökkenés pedig a rövidebb idő alatt teljesített eljárásokra, illetve az alacsonyabb inflációra vezethető vissza.⁵

Végezetül megjegyzendő, hogy e mű alapját — azonos címmel — Szabó Katalin r. hadnagy kisasszony főiskolai szakdolgozata képezte. A szakdolgozatot nevezett 2002 áprilisában védte meg jeles eredménnyel, a konzulens tanár pedig én voltam. Most — közös munkánk eredményeként — a szerkesztett és egyben kibővített változatot tarthatja kezében a tisztelt olvasó.

Dr. Kovács Gyula r. alezredes

⁴ Btk. 289. §. E szakasz címét és szövegezését módosította a 2001. évi CXXI. törvény 56. §. Hatályos: 2002. április 1-jétől.

⁵ Forrás: Tájékoztató az egységes rendőrségi és ügyészségi bünygyi statisztika adataiból (kiadja a Belügyminisztérium Informatikai Főosztálya és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya, Budapest, 2002).

Ajánljuk ezt a művet Véték György r. alezredes úrnak, őszinte tisztelettel és barátsággal, emlékeztetőül az együtt töltött dolgozó évekre.

A szerzők

„Meg nem erősített információink, valamint a TV2 esti beszámolója szerint hivatali visszaéléssel, sikkasztással és hasznát autókkal való jogtalan üzleteléssel gyanúsítják a Suzuki-gyár egyik vezetőjét.

Érdeklődésünkre a rendőrség munkatársai nem kívánták sem megerősíteni, sem cáfolni, mégkevésbé kommentálni a váratlan hírt. Mára sajtótájékoztatót ígért az ügyben a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság.

Éveken át különböző visszaéléseket követtek el a Suzukiból származó alkatrészekkel korábbi őrző-védő cégek munkatársai. Az ügyeket felgöngyöltették, de ilyen jellegű és méretű visszaélésről eddig nem volt tudomásuk. Használt autókkal a gyár nem foglalkozott, új autóhoz csak a kereskedőn keresztül lehet hozzájutni, kivéve azokat az eseteket, amikor bizonyos körülmények között a gyár dolgozói egyfajta kedvezményt kaphatnak új kocsik vásárlásakor. Ezeket azonban legkevesebb egy évig nem értékesíthetik.”⁶

I.

A BÜNTETŐELJÁRÁS MEGINDÍTÁSA

1. A feljelentés adatai, a történeti tényállás

A Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányságra 1999. december 22-én névtelen bejelentés érkezett, amely szerint a Magyar Suzuki Rt. személyzeti igazgatója úgy értékesítette az Rt. dolgozói között a leselejtezett, korábban az Rt. vezetői által használt személygépkocsikat, hogy a vevőknek az adásvételi szerződésben feltüntetett összeg kétszeresét kellett valójában kifizetni. E szerint a vezető körülbelül 20.000.000,- Ft jogtalan haszonhoz jutott az évek során. Emellett a bejelentés egyéb visszaélésekre is felhívta a nyomozó hatóság figyelmét.

Mivel a bejelentés adatai bűncselekmény gyanúját keltették, ezért a megyei rendőr-főkapitányság az ügyben a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: Be.) 126. §-a alapján a feljelentés kiegészítéséről intézkedett.

A Be. 126. § szerint a feljelentés beérkezésétől számított három napon belül a nyomozás megtagadásáról vagy elrendeléséről kell határozni. Ha a feljelentés alapján ebben nem lehet megnyugtatóan állást foglalni, tizenöt napon belül a feljelentés kiegészítésének van helye. Ezt a határidőt a nyomozó hatóság vezetője indokolt esetben tizenöt nappal, ha pedig vizsgálatot kell tartani, további harminc nappal meghosszabbíthatja.

A feljelentés kiegészítése során a nyomozó hatóság

a) a feljelentett kivételével bárkitől okiratok és adatok rendelkezésére bocsátását, valamint felvilágosítás adását, a feljelentő vagy sértett állami szerv, társadalmi szervezet, szövetkezet vagy egyesület vezetőjétől, illetőleg a vizsgálatra jogosult szervtől vizsgálat tartását és a kár megállapítását kérheti;

⁶ Botrány a Suzuki-gyárban (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XI. évfolyam, 2000. március 28.).

b) a feljelentőt, illetőleg a sértettet meghallgathatja, a helyszínt megtekintheti és a feljelentettre vonatkozó hatósági vagy más nyilvántartás, illetőleg eljárás adatait felhasználhatja;

c) szaktanácsadót alkalmazhat, ha a feljelentés elbírálása szakkérdésben való állásfoglalástól függ.

A feljelentés kiegészítése során a nyomozó hatóság a következőket állapította meg.

A Magyar Suzuki Rt. 1995 óta értékesítette dolgozói körében a leselejtezett személygépkocsikat. A munkavállalók kedvezményes áron juthattak hozzá a használt gépjárművekhez, amelyek eladásával közvetlenül az Rt. személyzeti igazgatója és a személyzeti osztályvezető foglalkozott, az irányítást pedig a japán vezérigazgató gyakorolta.

Az Rt. vezetése döntött arról, hogy melyek az értékesítendő személygépkocsik, majd ezt — a kedvezményes vételárral egyetemben — a dolgozókkal hirdetés útján közölték. Abban az esetben, ha egy gépjárműre többen jelentkeztek, a leendő tulajdonost nyilvánosan kisorsolták. A sorsoláson való részvétel feltétele azonban az volt, hogy a jelentkező a vételárat letétbe helyezze az Rt. pénztárába, vagy a megfelelő összegről szóló banki igazolást bemutassa. Ezt követően a nyertessel az Rt. és az általa kijelölt márkakereskedés szerződést kötött.

A vevőkkel megkötött adásvételi szerződések tartalmazták ugyan a személygépkocsik vételárát, azonban ez az összeg átlagosan 50 %-al kevesebb volt, mint az eredetileg kikötött kedvezményes vételár. A különbözetet mint vállalati kedvezményt tüntették fel, amelyet a vásárló abban az esetben lett volna köteles megfizetni a Magyar Suzuki Rt. részére, ha a szerződésben megszabott egyéb kötelezettségeit megszegné.

A vásárlók mindössze az adásvételi szerződésben vételárként feltüntetett összegről kaptak szabályos, szigorú számadású számlát és bevételi pénztárbizonylatot, míg a szerződésszegés esetén befizetendő összegről — vagyis a különbözetről, amelyet korábban a szerződésben szereplő összeggel együtt kedvezményes vételárként letétbe helyeztek — csak egy kézzel írt, valamely vezető által szignált átvételi elismervényt állítottak ki. (Az átvételi elismervényeken szereplő összegekről a gyanúsítottak a későbbiek folyamán úgy nyilatkoztak, hogy azok óvadéknak minősülnek, a szerződésekben viszont az óvadék mint szerződést biztosító mellékkötelezettség, nem volt feltüntetve.⁷ A vevőket az összeg rendeltetésére vonatkozóan eltérő módon tájékoztatták. Nevezetesen: azok a tömegsport támogatására, az úgynevezett Suzuki-fesztiválok finanszírozására, a gyárba látogató vendégek fogadására, reprezentációs költségekre, mikulás-ünnepségekre szolgálnak, illetve közvetlenül a vezérigazgatót illetik.)

A vevőket ténylegesen kár nem érte, mivel a személygépkocsikat — az előre meghirdetett kedvezményes vételár fejében — megkapták, ezért az általuk befizetett összegek útját sem kísérték figyelemmel.

⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 270–271. §.

A szerződésekben vételárként megjelölt összegeket a számlák alapján a Magyar Suzuki Rt. pénztárába szabályosan bevételezték, nyilvántartásokban, kimutatásokban feltüntették, az átvételi elismervényeken szereplő összegek útja azonban az Rt. számára ellenőrizhetetlenné vált, mivel azokat a pénztárba nem vételezték be, a könyvelésben nem szerepeltették, azt a gyanúsítottak elkülönítve tárolták. (A jelzett összeget — amelyet a gyanúsítottak pontosan nyilvántartottak — a nyomozás során a hatóság a vezérigazgató tulajdonában lévő táskával együtt foglalta le, amely az úgynevezett Suzuki-ház portájának lemezszekrényében volt elhelyezve. A táskával kizárólagosan csak a gyanúsított rendelkezhetett.)

A gyanúsítottak nyilvántartása szerint 2000. március 1-éig az „óvadék összege” 21.124.000,- Ft-ot tett ki, a nyomozó hatóság ezzel szemben csak 20.096.240,- Ft-ot foglalt le. Ez az összeg különböző pénznemekben — forintban, japán jenben és amerikai dollárban — volt a táskában elhelyezve, noha a befizetések kizárólagosan forintban történtek. (A rendőrség mindezek mellett azt is megállapította, hogy a gyanúsítottak állítása szerint évenkénti elkülönítésben tárolt, 1998-ban beszedett összeg között olyan bankjegy is szerepelt, amelyet a Magyar Nemzeti Bank csak később, 1999-ben hozott forgalomba.)

Mivel a névtelen bejelentésből, illetve a feljelentés kiegészítés során beszerzett adatokból bűncselekmény alapos gyanúja volt megállapítható, ezért a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság a Be. 130. § (1) bekezdése értelmében a nyomozás elrendeléséről határozott.

A Be. 130. § értelmében nyomozásnak — a halaszthatatlan nyomozási cselekmények kivételével — a nyomozó hatóság vagy az ügyész határozata alapján van helye. A határozatnak csak rendelkező része és keltezése van.

A nyomozás elrendelése előtt halaszthatatlan nyomozási cselekményeknek van helye, ha a késedelem veszéllyel jár, így különösen a megkezdett bűncselekmény befejezésének, újabb bűncselekmény elkövetésének, az elkövető elrejtőzésének, a bizonyítékok eltüntetésének vagy megsemmisítésének megakadályozása érdekében. Előzetes letartóztatás, ideiglenes kényszergyógykezelés és lakhelyelhagyási tilalom azonban nem rendelhető el.

Halaszthatatlan nyomozási cselekmény esetén a nyomozást utólag el kell rendelni, kivéve, ha a nyomozás megszüntetésének van helye.

A nyomozás elrendeléséről az ügyészt értesíteni kell.

„A Magyar Suzuki Rt. három vezetője ellen indított eljárást a rendőrség — nyilatkozta lapunknak Kovácsné dr. Trázi Csilla r. százados, a megyei rendőr-főkapitányság szóvivője. A megyei rendőr-főkapitányság vizsgálati osztálya sikkasztás büntette elkövetésének alapos gyanúja miatt vette őrizetbe a gyár három vezetőjét.

Értesüléseink szerint bilincsben vezették el az egyik vezetőt hétfőn. Kovácsné dr. Trázi Csilla ezzel kapcsolatban hangsúlyozta: a rendőrök a szabályzatban meghatározottak szerint jártak el és járnak el az ügyben. Nem kaptunk választ arra, hogy a másik két gyanúsítottat is megbilincselték-e már a munkahelyén, s arra sem, hogyan pattant ki az ügy.

Információink szerint két magyar és egy japán vezetőről van szó. Hétfőn a maratoni kihallgatások után mindhármukat őrizetbe vették. Kovácsné dr. Trázi Csilla elmondta: a rendelkezésre álló adatok alapján a három vezető 1995-től a saját zsebére is dolgozott: a vállalat dolgozói által vásárolt használt gépkocsik árának csak egy részét fizették be a gyár pénztárába, a többivel sajátjukként rendelkeztek.

A kár a nyomozás eddigi adatai szerint meghaladja a 20 millió forintot. Ez az összeg több mint száz gépkocsi értékesítése kapcsán keletkezett.

A nyomozás érdekeire hivatkozó szóvivő több részletet nem árult el az esetről.”⁸

II.

A NYOMOZÁS SORÁN MEGÁLLAPÍTOTT BŰNCSELEKMÉNYEK TÉNYÁLLÁSI ELEMEI

A feljelentés kiegészítését követően a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság 2000. január 20-án 171/1999. bűnügyi számon rendelte el a nyomozást a

- Btk. 317. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés b) pontja szerint minősülő, jelentős értékre, bűnszövetségben elkövetett sikkasztás büntette;
- Btk. 276. §-ába ütköző és minősülő magánokirat-hamisítás vétsége;
- Btk. 289. § b) pontjába ütköző és minősülő számviteli fegyelem megsértésének vétsége alapos gyanúja miatt.

A nyomozás törvényessége feletti felügyeletet a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség gyakorolta.

A következőkben vizsgáljuk meg a kérdéses bűncselekmények tényállási elemeit.

1. A sikkasztás tényállási elemei

⁸ Alapos gyanú: saját zsebre. Két magyar, egy japán — Magas posztokról a fogdába (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XI. évfolyam, 2000. március 29.).

A sikkasztás vagyon elleni bűncselekmény. A Btk. XVIII. fejezete szankcionálja azokat a magatartásokat, amelyek a vagyoni viszonyok fennálló rendjét sértik vagy veszélyeztetik. A vagyoni — ezen belül elsősorban a tulajdoni — viszonyok büntetőjogi védelmének már az ókorban is kiemelt fontosságot tulajdonítottak. Több ilyen bűncselekmény (a lopás, a csalás, a későbbiek folyamán a sikkasztás és a rablás) a legősibb törvénykönyvekben is megtalálható volt (Hammurapi Törvénykönyve, Manu Törvénykönyve, a római XII. Táblás Törvények).

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 13. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot. A (2) bekezdés pedig úgy rendelkezik, hogy tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

A vagyon elleni bűnözés — terjedelmét és dinamikáját tekintve — kiemelten magas arányt képvisel az összűnözésen belül. A korábbi évtizedekben az ismertté vált bűncselekmények átlag 60 %-át adták ezek a delictumok, a nyolcvanas évek végétől azonban — az abszolút számok tükrében is — rohamos növekedés volt tapasztalható.

A Btk. XVIII. fejezetébe foglalt ismertté vált bűncselekmények száma az utóbbi két évben is növekedett. 2000-ben 311.611, 2001-ben pedig 317.900 ilyen delictumot jeleztek (a növekedés mértéke +2 %). E delictumok aránya az összűnözésekhez viszonyítva 69,1, illetve 68,3 %. A legmeghatározóbb továbbra is a lopás (35,3 és 34,4 %), míg hitelsértésből tavaly mindösszesen csak 107 ügyet regisztráltak, amely százalékos arányban elhanyagolható.⁹

A sikkasztás törvényi tényállása a következő:

Btk. 317.§ (1) Aki a rábizott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik, sikkasztást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a sikkasztást kisebb értékre vagy a szabálysértési értékre elkövetett sikkasztást

- a) bünszövetségben,
- b) közveszély színhelyén,
- c) üzletszerűen,
- d)¹⁰

követik el.

(3)¹¹

(4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

- a) a sikkasztást nagyobb értékre,
- b) kisebb értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon
- c) a sikkasztást kulturális javak körébe tartozó tárgyra

követik el.

(5) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

- a) a sikkasztást jelentős értékre,
- b) a nagyobb értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon

⁹ Forrás: Kovács Gyula: A vagyon elleni bűncselekmények vázlata, 5–6. oldal (Kézirat, Budapest, 2002).

¹⁰ Hatályon kívül helyezte: 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése. Hatálytalan: 1993. május 15-től.

¹¹ Hatályon kívül helyezte: 1987. évi III. törvény 42. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 1988. január 1-jétől.

követik el.

(6) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a sikkasztást különösen nagy értékre,

b) a jelentős értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon

követik el.

(7) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a sikkasztást különösen jelentős értékre,

b) a különösen nagy értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon

követik el.

1.1. A bűncselekmény tárgya

A bűncselekmény tárgyi oldala (objektív tényállási elemek) a formális jogellenesség absztrakt fogalmát részletezi. A jogi tárgy az a társadalmi érték, érdek, amelyet a büntetőjog véd. Az elkövetési tárgy és a passzív alany tényállástani jelentősége azonos. Ezekre irányul a bűncselekmény elkövetési magatartása.¹²

A sikkasztás a lopás (Btk. 316. §) törvényi tényállásával mutat hasonlóságokat, azzal rokon, mégis sajátos vagyon elleni bűncselekménynek kell tekinteni. Míg a lopás a tulajdonjog valamennyi részjogosítványát (birtoklás, használat, hasznok szedése és a rendelkezési jog) sérti, addig a sikkasztás elsősorban a rendelkezési jog és esetlegesen a használati jog ellen vét.

E bűncselekmény abban is különbözik a lopástól, hogy a birtoklás, esetlegesen pedig a használati jog, törvényesen illeti meg az elkövetőt, tehát az idegen dolog, az elkövetési tárgy jogszerűen kerül a birtokába, csak a rendelkezési jogot, illetve a használati jogot gyakorolja jogellenesen.

Ebből következően a sikkasztás jogi tárgya a vagyoni viszonyok fennálló rendje, ezen belül a tulajdonjog; elkövetési tárgya pedig a meghatározott értékkel bíró idegen, ingó dolog, amely az elkövetőre rá van bízva.

Az idegen dolog tekintetében tehát a sikkasztás elkövetési tárgya részben azonos a lopás elkövetési tárgyával. A Btk. azonban nem határozza meg kimerítően a dolog fogalmát, ezért a büntetőjogban a polgári jogban megfogalmazottak az irányadóak. A Ptk. 94. § (1) bekezdése szerint minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet (birtokba az a dolog vehető, amely megfogható, az ember számára elérhető testi tárgy), a (2) bekezdés értelmében pedig, ha a törvény kivételt nem tesz, a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre. Emellett a büntetőjog kiterjeszti a dolog fogalmát. A Btk. 333. § 1. pontja szerint dolog: a villamos- és gazdaságilag hasznosítható más energia is, úgyszintén a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okirat, dematerializált értékpapír is, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy joga-

¹² Forrás: Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok, 170–172. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1998).

sultság feletti rendelkezést önmagában — illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának — biztosítja. Ezzel szemben nem tekinthető dolognak a nem vagyoni jogosítvány, illetve követelés, az erők (kivéve, ami gazdaságilag hasznosítható), az élő ember és a holttest.

Az elkövetési tárgy tipikusan ingó dolog lehet, ezen túlmenően a dolognak meghatározott értékkel kell rendelkeznie. Az érték a dolognak az elkövetés időpontjában meglévő, pénzben kifejezett forgalmi értéke. Mind a lopás, mind a sikkasztás érték szerinti minősítése szempontjából a dolog kiskereskedelmi ára az irányadó (abban az esetben is, ha azt a sértett nagykereskedelmi áron szerezte be).¹³ Ha az adott dolog a kiskereskedelmi forgalomban nem kapható, értékét a hasonló célt szolgáló és a kiskereskedelmi forgalomban beszerezhető dolog kiskereskedelmi árának alapján kell megállapítani.

A dolog további jellemzője az, hogy idegen. Idegen az a dolog, amely nincs az elkövető tulajdonában, viszont más természetes vagy jogi személy tulajdonában áll. Nem idegen dolog azonban az elkövető saját tulajdona, a szerződés alapján kapott előleg, a hitelbe vásárolt dolog és a közös vagyonba tartozó dolog, ezekre tehát a sikkasztás bűncselekménye nem követhető el.

Az elkövetőre bízott helyettesíthető dolog általában idegen dolog. Az elkövetőre bízott idegen pénznek a saját pénz közé keverése és abból saját célra történő felhasználása nem valósítja meg a sikkasztást, ha az átadott pénznek megfelelő összeg a megbízott rendelkezésére áll, és a rábízott pénzt a megbízónak bármikor vissza tudja adni.¹⁴

Ha azonban a megbízói jogviszony kizárja az elkövetőre bízott dolog ilyen kezelését, akkor a pénzt nem helyettesíthető, egyedileg meghatározott dolognak kell tekinteni, amivel való rendelkezés csak a megbízó akaratával egyezően történhet. Ennek legtipikusabb példája a pénztárkezelés: a pénztáros a rábízott összegből csak a megbízó által előírt okból és módon fizethet. Ellenkező esetben a sikkasztás akkor is megvalósul, ha az elkövetőben a visszaadási szándék megvan, és a lehetőség is fennáll a jogellenesen kiadott pénz pótlására.¹⁵

A sikkasztás elkövetési tárgyát a lopásétól tehát alapvetően az különbözteti meg, hogy a sikkasztás esetében jogszerűen kerül az elkövető birtokába az idegen dolog. Ezt a jogszerűséget rábízásként fogalmazza meg a jogalkotó. A rábízás az a jogi aktus, amely kötelmi jogviszonyt létesít a jogosított és a dolgot birtokba vevő személy között, tehát a tulajdonos és a birtokos között létrejön egyrészt egy bizalmi viszony, másrészt egy kötelmi jogviszony, mindez

¹³ BH 1984. 305. szám.

¹⁴ BJD 1365. szám.

¹⁵ BJD 1363. szám.

kétoldalú akarat-megegyezéssel. A rábízás a fentiek alapján általában kötelmi tárgyú jogügylet, amelyet a Ptk. szabályoz. Rábízás esetében a birtokbaadás jogcíme közömbös, nem feltétel a szerződéskötés, kivéve, ha valamely polgári jogi rendelkezés ezzel ellentétes szabályt tartalmaz.

A rábízás jogcíme lehet például:

- a megőrzés (tartalmát a Ptk. letétre vonatkozó szabályai állapítják meg. Ilyen felelősséggel tartozik például a raktáros, a ruhatáros, a szálloda);¹⁶
- a gondozás (általában állagmegőrzést jelent, a Ptk. megbízásra vonatkozó rendelkezései az irányadók);¹⁷
- a fuvarozás;¹⁸
- a bizomány (a bizományba átvett áru a megbízó tulajdonában marad, a bizományos az áru vételárával sem rendelkezhet szabadon, az is a megbízót illeti. A bizomány lényege: bizományi szerződés alapján a bizományos díjazás ellenében köteles a megbízó javára a saját nevében adásvételi szerződést kötni);¹⁹
- óvadék;²⁰
- a bérlet (bérleti szerződés alapján a bérbeadó a dolgot időlegesen a bérlő használatába adja, bérfizetés ellenében, a dolog a bérbeadó tulajdonában marad);²¹
- a haszonbérlet (haszonbérleti szerződés értelmében a haszonbérlő a hasznot hajtó dolog időleges használatára és hasznainak szedésére jogosult és ennek fejében haszonbért fizet, a haszonbérlő a hozadék megszerzésére is jogosult, így csak a rendelkezési jogot sértheti az elkövető);
- a hatóság által lefoglalt dolog birtokosa is elkövetheti a sikkasztást, abban az esetben, ha a további őrizetére bízott lefoglalt dolgot eltulajdonítja.²²

E felsorolás a teljesség igénye nélkül tartalmazza azokat a jogügyleteket, amelyek rábízásnak minősülnek és a sikkasztás megvalósulása szempontjából lényegesek. E jogügyletek közül indokolt kiemelni az óvadékot, mivel általában a sikkasztás (és a Suzuki-ügyben megállapított történeti tényállás) vonatkozásában fontos szerepet játszik.

Az óvadék olyan pénz (takaréket, értékpapír vagy ingó dolog), amelyet a kötelezett ad át előre a jogosultnak azzal a céllal, hogy a szerződés nem teljesítése vagy nem szerződésszerű

¹⁶ Ptk. 462–473. §.

¹⁷ Ptk. 474–483. §.

¹⁸ Ptk. 488–506. §.

¹⁹ Ptk. 507–513. §.

²⁰ Ptk. 270–271. §.

²¹ Ptk. 423–451. §.

teljesítés esetén a jogosult az óvadék összegéből a szerződésszegés miatt következett kárát kiegyenlítsse. Az óvadéket csak a kielégítés céljaira lehet felhasználni. Fontos még megjegyezni, hogy az óvadék visszajár, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik. Az óvadék minden esetben a letevő tulajdona marad, az a hitelező irányában idegen dolog, ezért annak eltulajdonítása megvalósítja a sikkasztást.

A Ptk. Az óvadék szabályait a következőképpen rendezi:

270. § (1) Ha valamely kötelezettség biztosítására óvadéket nyújtanak, a jogosult a szerződés nem teljesítése vagy nem szerződésszerű teljesítése esetén követelését az óvadékösszegeből közvetlenül kielégítheti.

(2) Óvadékkul pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír szolgálhat. Ha az óvadék tárgya más dolog, a zálogjog szabályait kell alkalmazni.

(3) Bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal biztosítása semmis. Ezt a szabályt az elévült követelés biztosítására nyújtott óvadéokra nem lehet alkalmazni.

(4) A követelés elévülése az azt biztosító óvadékból való kielégítést nem akadályozza.

271. § (1) Az óvadéket csak a kielégítés céljára szabad felhasználni; az ezzel ellentétes megállapodás semmis.

(2) Az óvadék visszajár, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnt, illetőleg a szavatossági vagy jótállási idő eltelt anélkül, hogy az óvadékból való kielégítésre jogalap volna.

A sikkasztás megállapítása szempontjából közömbös a rábízás időtartama, ez rövid időt is magába foglalhat. Ezzel szemben a megtekintésre, illetve a dolognak pillanatnyi elfoglaltság miatti átadása nem tekinthető rábízásnak, ennek megfelelően az ilyen dolog elvétele nem a sikkasztás, hanem a lopás tényállását meríti ki.

Az elszámoláson alapuló jogviszony sem jogosítja fel az elkövetőt, hogy a meghatározott rendeltetéssel átvett pénzösszeg tekintetében a sajátjaként rendelkezék; az ilyen magatartás sikkasztás megállapítására alkalmas.²³

1.2. A tárgyi oldal elemei

Minden bűncselekménynek van elkövetési magatartása, e nélkül nincs bűncselekmény. Az elkövetési magatartáson belül szokás megkülönböztetni a tevékenységet és a mulasztást. A mulasztás nem egyszerű nem tevés, hanem azt is vizsgálni kell, hogy honnan származik az a kötelesség, amelynek a teljesítését valaki elmulasztotta.²⁴

A sikkasztás kétféle módon valósulhat meg. Elkövetési magatartás lehet: a rábízott idegen dolog (elkövetési tárgy) jogtalan eltulajdonítása vagy a dologgal való sajátjaként rendelkezés.

A jogtalan eltulajdonítás a tulajdonviszonyban jogellenes változását, azaz valamely vagyonnak a más vagyoni köréből az elkövető vagyoni körébe való vonását jelenti. Az elkövető ez esetben felhasználja a közte és a tulajdonos között fennálló jogszerű kötelmi jogviszonyt, és az elkövető egy harmadik személy előtt tulajdonosként viselkedik. Nem szükséges az elkövetőnek az összes tulajdonosi jogosítványt gyakorolnia. A jogtalan eltulajdonítás ugyanis ál-

²² Ptk. 452–461. §.

²³ BH 1999. 247. szám.

²⁴ Forrás: Wiener (szerk.), 172–173. oldal.

talában a rendelkezési jogot, esetlegesen a használati jogot sérti, ezek végleges és jogellenes elvonását jelenti. Fontos ismérve e magatartásnak a cselekvés jogtalansága. A jogtalanság objektív kategória, akkor válik tényállási elemmé, ha az eltulajdonítást sem a jogszabály, sem az arra jogosult nem engedi meg. A jogellenességet azonban kizárja a tulajdonos beleegyezése, jogszabály engedélye, valamint a tulajdonos érdekeinek védelme.

Eltulajdonításnak minősül az elkövetőre bízott dolog elidegenítése, elhasználása. Mindezen cselekményekkel az elkövető véglegesen ki akarja zárni a tulajdonost a dolog feletti uralmából. Az elidegenítés jelenti a rábízott dolog eladását, elcserélését (visszterhes jogügylet) és elajándékozását is.

Eltulajdonításnak minősül a dolog eltagadása is a visszakövetelésre jogosult előtt. Jogosult lehet a tulajdonos vagy bárki más is, aki az ő megbízásából követeli a dolgot. A birtoklás tényének eltitkolása nem azonos a visszaadás megtagadásával (a birtoklás eltitkolásának minősül minden olyan valótlan nyilatkozat, amely szerint a kérdéses dolog nincs az azt valóban birtoklónál).

A dolog zálogba adása csak akkor minősül jogtalan eltulajdonításnak, ha az elkövetőnek nem áll szándékban visszaváltani azt, vagy erre nincs is lehetősége. Nem minősül azonban jogtalan eltulajdonításnak, ha az elkövető szándéka nem a dolog végleges megtartására, hanem annak ideiglenes használatára irányul.²⁵

Nem tartozik a sikkasztás elkövetési magatartásához a dolog elvétele, elvitele vagy elszállítása.²⁶

A sikkasztás másik elkövetési magatartása a sajátjaként rendelkezés: ez minden olyan magatartást magába foglal, amire a tulajdonos jogosult. Ezen elkövetési magatartással akkor válsul meg a bűncselekmény, ha az elkövető az arra jogosult engedélye nélkül, tehát jogosulatlanul úgy cselekszik, hogy az a tulajdonost megillető rendelkezési jog gyakorlását jelenti. Ennek minősül például a dolog birtoklásának, használatának időleges átengedése, a dolog zálogba adása, egyéb módon való megterhelése. Lényeges azonban, hogy e fordulat esetén, az elkövető szándéka nem irányul a dolog végleges eltulajdonítására, magatartása csak a tulajdonosi rendelkezési jogok egy részének időleges gyakorlását jelenti.²⁷

A sajátjaként rendelkezés mind tevással mind mulasztással megvalósulhat.

²⁵ BJD 1306. szám.

²⁶ BH 1981. 442. szám.

²⁷ BH 1984. 390. szám.

A sikkasztás stádiumai: a bűncselekmény befejezett az eltulajdonítást tanúsító magatartással, illetve a sajátjaként rendelkezéssel. Eredménye nincs, tehát a befejezettséghez a kár bekövetkezése nem szükséges.

A bűncselekmény kísérlete akkor valósulhat meg, ha az elkövetési magatartás természetes egységet alkotó több részselekményből tevődik össze, azonban annak teljes megvalósítása (még) nem következett be. Kísérletnek tekinthető az is, ha az elkövető folyamatosan kisebb-nagyobb tételeket elvesz, de lelepleződik, mielőtt az összes, szándékozni kívánt összeget elvenné.

Az eltulajdonított dolog elvitele, elszállítása büntetlen utóselekménynek minősül.

1.3. A bűncselekmény alanya

A bűncselekmény emberi magatartás. Az embert a bűncselekmény alanyának nevezzük. A különös törvényi tényállások a bűncselekmény alanyára az „aki” szóval utalnak.

A bűncselekmény alanya azonban nem minden ember lehet, hanem csak az, aki az alannyá válás feltételeivel rendelkezik. Hatályos jogunk a bűncselekmény alanyává válását további két feltételhez köti:

- az elkövetéskor betöltött tizenegyedik életév és
- az elkövetéskor meglévő — legalább korlátozott — beszámítási képesség.

Amennyiben a különös törvényi tényállás szövege az alanyt (a tettest) az „aki” szóval jelöli, az adott bűncselekmény elkövetője tettesi minőségben bárki lehet, feltéve, hogy az alannyá válás már ismertetett feltételeivel rendelkezik. Az alanyt ilyen, bárkivel helyettesíthető összefüggésben általános alanynak nevezzük.

Számos törvényi tényállás szóhangzata azonban nem az „aki” kifejezést használja, hanem a tettesi minőségben számba jöhető személyek körét, vagy valamely foglalkozás gyakorlóira korlátozza, vagy valamely más szempont szerint szűkíti.

Az alanyfogalom szűkítése esetén az alanyt az alannyá válás általános feltételein felül még a törvényben jellemzett további speciális tulajdonságokkal is rendelkeznie kell. Az ilyen speciális vonásokkal körülhatárolt alanyt speciális alanyt nevezzük.²⁸

A fentiekre tekintettel a sikkasztás alanya speciális: tettese, társtettese csak az lehet, akire az elkövetési tárgyat rábízták. Akinek a dolog nincs a hatalmi körében, és a tettesnek segítséget nyújt, az a sikkasztó bűnsegédje lesz.

1.4. Az alanyi oldal elemei

A Btk. 13. § értelmében szándékosan követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

A 14. § pedig kimondja, hogy gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

A sikkasztás szándékos bűnösséggel valósítható meg. Mivel a bűncselekmény nem célzatos, mind egyenes (dolus directus), mind eshetőleges (dolus eventualis) szándékkal megvaló-

sítható. Az elkövető tudatának át kell fognia a tényállás összes ismervét, ezért tudnia kell, hogy a dolog idegen, azt rábízták, tehát annak ellenére, hogy a birtokában van, azzal csak konkrét jogviszony keretei között rendelkezhet. Tudnia kell továbbá, hogy cselekedetével jogellenesen kizárja vagy korlátozza a tulajdonos jogait: a tettes ki akarja zárni vagy korlátozni a tulajdonost, vagy tudja, hogy cselekedete ilyen következményeket von maga után, de ez iránt közömbös. Ha az elkövető a dolgot tévedésből sajátjának vagy uratlannak véli, az kizárja a szándékosságot.

1.5. A sikkasztás minősített esetei

A bűncselekmény minősített eseteit egyfelől az értékhatárok határozzák meg. Súlyosabban minősül a sikkasztás, ha nagyobb, jelentős, különösen nagy, illetve különösen jelentős értékre követik el.

A Btk. 138/A. §-ának rendelkezésének értelmében — a Btk. alkalmazásában — az érték, a kár, a vagyoni hátrány, a mérték összege, illetőleg az adó-, a járulék, a magánnyugdíjpénztári tagdíj bevétel csökkenésének összege

- a) kisebb, ha tízezer forintot meghalad, de kétszázézer forintot nem halad meg,
- b) nagyobb, ha kétszázézer forintot meghalad, de kétmillió forintot nem halad meg,
- c) jelentős, ha kétmillió forintot meghalad, de ötvenmillió forintot nem halad meg,
- d) különösen nagy, ha ötvenmillió forintot meghalad, de ötszázmillió forintot nem halad meg,
- e) különösen jelentős, ha ötszázmillió forintot meghalad.

További minősített esetei a bűncselekménynek a bünszövetségben, a közveszély színnyén, az üzletszerűen történő elkövetés, illetve ha a sikkasztást a kulturális javak körébe tartozó tárgyra követik el.

A Btk. 137. §-ának 7. pontja szerint bünszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bünszervezet.²⁹ E megfogalmazás alapján a bünszövetség megállapításának feltétele, hogy legalább két ember szervezeten kövessen el, vagy állapodjon meg több, tehát legalább két bűncselekmény elkövetésében. E meghatározást

²⁸ Forrás: Békés Imre (szerk.): Büntetőjog Általános Rész, 113–115. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002).

²⁹ A bünszövetség fogalmát 2002. április 1-jei hatállyal módosította a 2001. évi CXXI. törvény 19. § (4) bekezdése.

a IV. számú Büntető Elvi Döntés kiegészítette, amelynek értelmében bűnszövetség megállapításának akkor is helye van, ha két vagy több személy akár ugyanolyan, akár különböző jellegű bűncselekmények szervezett elkövetésében előzetesen megállapodik, és ennek alapján legalább egy bűncselekményt elkövettek vagy annak elkövetését megkísérelték. E megfogalmazás alapján tehát szükséges legalább egy bűncselekmény kísérlete a bűnszövetségben történő elkövetés megállapításához.

A közveszély színhelyén történő elkövetés a bűncselekmény elkövetésének idejére és helyére utal. Közveszély — a kialakult bírói gyakorlat értelmében — akkor következik be, ha valamely anyag vagy energia pusztító hatása következtében egy vagy több meg nem határozható, vagy nagyobb számú meghatározott személy élete, testi épsége, vagy jelentős értékű dolgok kerülnek közvetlen veszélybe. Közveszély alatt ez esetben — szemben a Btk. 259. §-ában nevesített közveszélyokozás tényállásával — nem csak emberi magatartás következtében kialakult objektív veszélyhelyzet értendő.

A Btk. 137. § 9. pontja értelmében üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik. Kisebb, nagyobb vagy jelentős értékre elkövetett sikkasztás esetében akkor állapítható meg ez a minősített eset, ha annak legalább a szabálysértési értékhatárt meghaladó része üzletszerűen valósult meg.

A bűncselekménnyel kapcsolatos halmazati kérdések (e körben elsősorban a Suzuki-ügy szempontjából fontos megállapítások a mérvadóak):

- a sikkasztás annyi rendbeli, ahány sértett sérelmére követték el a bűncselekményt;
- több tényállásszerű cselekmény folytatólagosan elkövetett, egy rendbeli sikkasztásnak minősül, feltéve, hogy a Btk. 12. § (2) bekezdésében foglaltaknak az elkövetés körülményei megfelelnek;³⁰
- az idegen vagyton kezelésével megbízott személy azzal, hogy a sikkasztás által okozott hiányt a sértett megtévesztésével utóbb eltünteti vagy csökkenti, a sikkasztás mellett csalást nem követ el;³¹
- a sikkasztással bűnhalmazatban kell megállapítani az annak leplezése érdekében elkövetett magánokirat-hamisítást.³²

³⁰ A Btk. 12. § (2) bekezdése értelmében nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközönként többször követ el.

³¹ A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 73. számú (BK 73.) állásfoglalása.

2. A magánokirat-hamisítás tényállási elemei

A magánokirat-hamisítás közrend, ezen belül pedig közbizalom elleni bűncselekmény.

A közrend elleni bűncselekményeket a jogalkotó a Btk. Különös Rész XVI. fejezetében helyezte el.

A közrend büntetőjogi fogalma némileg eltér a közfelfogás szerinti értelmezéstől. A közrend fogalma alatt az Alkotmány, illetve egyéb jogszabályok által meghatározott olyan törvényes állapotot kell érteni, amelyben az államhatalmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek rendeltetésüknek megfelelően zavartalanul működhetnek, az állampolgárok jogai és kötelezettségei maradéktalanul és háborítatlanul érvényesülhetnek (röviden: a közrend háborítatlan létet jelent). E fogalom-meghatározás alapján tulajdonképpen minden bűncselekmény sérti vagy veszélyezteti a közrendet is. A Btk. Különös Részének egyéb fejezeteiben szereplő delictumok azonban emellett más jogi tárgyat (például: gazdálkodási kötelezettségek és a gazdálkodás rendje stb.) támadnak, és ez a jogtárgyazonosság határozza meg a Különös Rész rendszerében való elhelyezkedésüket. A közrend elleni bűncselekmények sajátossága ugyanakkor az, hogy általában nem meghatározott személyek jogait sértik vagy veszélyeztetik, hanem káros hatásuk ennél szélesebb kört, a polgárok kisebb vagy nagyobb csoportját érinti. E nemkívánatos hatás iránya határozza meg e fejezet belső tagozódását is.

A Btk. XVI. fejezet I. címe a közbiztonság, a II. címe a köznyugalom, a III. címe a közbizalom, a IV. címe pedig a közegészség elleni bűncselekményeket tartalmazza.

A közbiztonság, a köznyugalom, a közbizalom és a közegészség az alábbiak szerint definiálható:

- a közbiztonság jogilag szabályozott olyan közállapot, a társadalmi együttélés olyan tényleges helyzete, amelyben biztosított, hogy az (állam)polgárok, (állam)polgári közösségek életét, testi épségét, működését és vagyonát ne érhesse jogosulatlan támadás;
- a köznyugalom az a nyugodt társadalmi légkör, amelyben a törvényes rend iránti tisztelet, a kölcsönös megbecsülés, egymás személyiségének és jogos érdekeinek tiszteletben tartása uralkodik;
- a közbizalom a társadalom tagjainak egymás iránti — a társadalmi tények valóságát az okirati forgalom szabályszerűségének és az egyedi azonosító jelek valódiságának elfogadásával elismerő — bizalma;

³² BH 1980. 228. szám.

– a közegészség a társadalmi létfeltételek olyan állapota, amelyben biztosított a társadalom tagjai számára a munka- és egyéb létviszonyaikban az egészségük, valamint az emberi egészségre jelentős hatást gyakorló természeti környezet megóvása, illetve a károsodások megelőzése.³³

A közrend elleni bűncselekmények száma az utóbbi években csökkent. 2000-ben 76.312, 2001-ben pedig 74.535 ilyen delictumot regisztráltak (a csökkenés mértéke 2,3 %). E bűncselekmények aránya az össz-bűncselekményekhez viszonyítva 16,9, illetve 16,0 %.³⁴

A Suzuki-ügy jól példázza, hogy a sikkasztással bűnhalmazatban gyakran megállapítható a magánokirat-hamisítás. A Btk. 276. §-a szerint e delictumot az követi el, aki jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot használ.

2.1. A bűncselekmény tárgya

A bűncselekmény jogi tárgya a polgári jogi, gazdasági és egyéb jogviszonyokban megvalósuló ügyleti forgalomnak a magánokirat bizonyító erejére támaszkodó, biztonságához kapcsolódó, vagyis a magánokirat valódiságába, bizonyító erejébe vetett közbizalom.

A magánokirat-hamisítás elkövetési tárgya a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat. Magánokirat minden olyan okirat, amelyet jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének a bizonyítására állítottak ki, és nem minősül közokiratnak.

A közokirat fogalmát a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 195. § (1) bekezdése határozza meg. Ennek értelmében az olyan okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül a megszabott alakban állított ki, mint közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját. Ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály közokiratnak nyilvánít.

A 195. § (2) bekezdése szerint az eredeti közokirattal azonos bizonyító ereje van a közokiratról — általában műszaki vagy vegyi úton — készült felvételnek (fénykép-, film-, hang- stb.), úgyszintén az eredeti okiratról bármely adathordozó (mágneslap, mágnesszalag stb.) útján készült okiratnak, ha a felvételt, illetőleg az adathordozóról az okiratot bíróság, közjegyző vagy más hatóság vagy ezek ellenőrzése mellett más szerv készítette. Ugyanilyen bizonyító ereje van az okirat megőrzésére hivatott szerv (pl. levéltár) által vagy ellenőrzése mellett

³³ Forrás: Kovács Gyula: A közrend elleni bűncselekmények vázlatja (Btk. XVI. fejezet), 7–9. oldal (ORFK Tájékoztató, 6/2002. szám, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).

³⁴ Forrás: Tájékoztató az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika adataiból.

készített felvételnek vagy okiratnak, végül a közokiratot kiállító vagy őrzésére hivatott szerv által a felvétel (vagy adathordozó útján nyert adatok) alapján készített kiadványnak.

A polgári jog megkülönbözteti a teljes bizonyító erejű (holográf) és a nem teljes bizonyító erejű (allográf), más néven a szabályszerűen kiállított, illetve az alakilag hiányos magánokiratot.

A Pp. 196. § (1) bekezdése kimondja, hogy a magánokirat az ellenkező bebizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el, feltéve, hogy az alábbi feltételek valamelyike fennáll:

- a) a kiállító az okiratot saját kezűleg írta és aláírta;
- b) két tanú az okiraton aláírásával igazolja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük sajátkezű aláírásának ismerte el; az okiraton a tanúk lakóhelyét (címét) is fel kell tüntetni;
- c) a kiállító aláírása vagy kézjegye az okiraton bírólag vagy közjegyzőileg hitelesítve van;
- d) a gazdálkodó szervezet által üzleti körében kiállított okiratot szabályszerűen aláírták;
- e) ügyvéd (jogtanácsos) az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előtte írta alá, vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el, illetőleg a kiállító minősített elektronikus aláírásával aláírt elektronikus okirat tartalma az ügyvéd által készített elektronikus okirattal megegyezik;
- f) az elektronikus okiraton kiállítója minősített elektronikus aláírást helyezett el.

A 196. § (2) bekezdése értelmében gazdálkodó szervezet által kiállított vagy őrzött okiratról készült felvétel, továbbá bármilyen adathordozó útján készített okirat bizonyító ereje az eredeti okirattal, közokirattól készült másolat esetében pedig a teljes bizonyító erejű magánokirattal azonos, feltéve, hogy a gazdálkodó szervezet, amely a felvételt készítette, vagy az okiratot kiállította, illetve őrzi, a felvétel vagy az okirat azonosságát szabályszerűen igazolta.

A büntetőjog azonban védelemben részesíti nemcsak a teljes bizonyító erejű, hanem a nem teljes bizonyító erejű magánokiratot is. E szabályozás alapja az, hogy a közbizalom szempontjából kiemelkedően fontos, hogy a magánokirat ne csak alakilag, hanem tartalmilag is megfeleljen a valóságnak. Az elkövetési tárgy fogalmi ismérvei közé azonban nem tartozik a megtévesztésre alkalmasság. A magánokirat lehet a megtévesztésre tökéletesen alkalmas, de lehet primitív hamisítvány is. Fontos azonban, hogy alakilag okirati formát öltjön, és tartalmilag valamilyen jogviszonyra vonatkozzon. A magánokirat általában írásos formában jelenik meg, de — a közokirathoz hasonlóan — rajz-, szám- vagy jelírás is bizonyíthatja a benne foglaltakat, ezen kívül az sem követelmény, hogy az okirat anyaga papír legyen, bármely más, az írásjelek feltüntetésére alkalmas anyag is lehet.

A tényállás magába foglalja mind a belföldön, mind a külföldön kiállított magánokiratokat is.

A gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök kiváltására jogosító orvosi vények, utalványok, valamint egyéb rendelvények tartalmának meghamisítása, illetőleg ezeknek arra nem jogosított személy által jogellenes készítése közokirat-hamisítást nem valósít meg; a hamis, illetőleg hamisított orvosi rendelvények felhasználásával magánokirat-hamisítás vétsége valósul meg.³⁵

³⁵ A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 82. számú (BK 82.) állásfoglalása.

A gépjármű-rendszám-tábla nem okirat, ezért a közokirat-hamisítás vagy magánokirat-hamisítás elkövetési tárgya nem lehet,³⁶ valamint az ipari terméken feltüntetett gyártási szám nem tekinthető okiratnak, ezért annak megváltoztatása nem minősül magánokirat-hamisításnak.³⁷ A gépjármű-rendszám-tábla és az ipari terméken feltüntetett gyártási szám — amennyiben megfelel a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről rendelkező 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Btké.) 25/A. §-ában foglaltaknak — egyedi azonosító jelnek minősül.

A Btk. 25/A. §-a kimondja, hogy a Btk. 277/A. §-ának alkalmazása szempontjából egyedi azonosító jel: az olyan dolognak, amelynek a birtoklását vagy rendeltetésszerű használatát jogszabály hatósági engedélyhez köti, a gyártónak vagy a hatóságnak a dolgon, illetőleg annak alkotórészén alkalmazott, egyedi azonosításra szolgáló jelölése.

A Btk. 277/A. — Egyedi azonosító jel meghamisítása alcím alatt — büntetni rendeli, azt, aki

- a) egyedi azonosító jelet eltávolít, vagy egyéb módon meghamisít,
- b) olyan dolgot szerez meg, vagy használ fel, amelynek egyedi azonosító jele hamis, hamisított, illetőleg amelynek egyedi azonosító jelét eltávolították.

Minősített esetként szabályozza a törvény, ha a bűncselekményt

- a) üzletszerűen,
 - b) bűnszövetségben
- követik el.

A magánokirat-hamisítás azonban csak abban az esetben állapítható meg, ha a magánokirat hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú.

- Hamis a magánokirat, ha az alakilag hamis, vagyis készítője nem azonos a kiállítóként feltüntetett természetes vagy jogi személlyel.
- Hamisított az okirat, melynek készítője nem a kiállítóként feltüntetett természetes vagy jogi személy nyilatkozatát tartalmazza.
- Valótlan tartalmú az okirat, ha annak készítője, aki egyébként azonos a kiállítóként feltüntetett személlyel, nem a valóságnak megfelelő tényeket foglalja az okiratba.

2.2. A tárgyi oldal elemei

A magánokirat-hamisítás elkövetési magatartása a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat használata, felhasználása. Ebből következően hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat készítése nem valósít meg bűncselekményt. A készítő személye, amennyiben nem azonos a felhasználó személyével, legfeljebb felbújtó vagy bűnsegéd lehet,

³⁶ BH 1984. 50. szám.

³⁷ BH 1981. 447. szám.

abban az esetben, ha a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot felhasználják. A felhasználást megelőzően cselekménye büntetlen előkészületnek minősül.

Használatnak, felhasználásnak minősül a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirattal kapcsolatos minden olyan cselekmény, amely joghatás kiváltására, illetve előidézésére irányul; illetőleg amelynek során más személy is tudomást szerez a magánokirat tartalmáról olyan módon, hogy az az okiratban foglalt tényekkel kapcsolatban a jogi meggyőződését befolyásolhatja.

Nem valósul meg a bűncselekmény, ha a felhasználás nem joghatás kiváltására irányul, továbbá akkor sem, ha az elkövető a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot magánál tartja, és csak hivatkozik rá, vagy ha a hamis, hamisított, avagy valótlan tartalmú magánokirat nem alkalmas joghatás kiváltására.

Felhasználásnak minősül viszont a bizonyítás érdekében való bemutatás, felmutatás, hozzáférhetővé tétel, a periratokhoz való becsatolás, illetve az átadás. A bűncselekmény szempontjából közömbös, hogy a jogviszonyba kerülő más személy tud-e a magánokirat hamisságáról.

A bűncselekmény stádiumai: a magánokirat-hamisítás kísérlete fogalmilag nem kizárt, azonban ennek gyakorlati jelentősége nincs (ez valósul meg például, ha a hamis tartalmú okiratot az iratokhoz való csatolás érdekében postára adják, az viszont nem érkezik meg a bírósághoz).

A bűncselekmény befejezetté a magánokirat felhasználásával válik. A jogsérelem, joghatás bekövetkezése nem tényállási elem, ennek megfelelően a magánokirat-hamisítás immateriális (alaki vagy eredmény nélküli) bűncselekmény.

2.3. A bűncselekmény alanya

A bűncselekmény alanya — tettesi és részesi minőségben — bárki lehet, aki az általános alannyá válás feltételeinek megfelel. Felbujtói, illetve bűnsegédi magatartásnak minősül — mint ahogy arról a fentiekben már szó volt — a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat készítése, ha azt nem a felhasználó vitte véghez. Társtettesek azok, akik a hamis magánokiratot közösen használják fel (például együtt mutatják be, adják át, vagy közösen a beadványhoz csatolják).

2.4. Az alanyi oldal elemei

A magánokirat-hamisítást csak szándékosan lehet elkövetni. Az elkövetőnek tudnia kell a magánokirat alaki vagy tartalmi hamisságáról, valamint arról is, hogy a magánokiratot joghatás kiváltása céljából használja fel. A bűncselekmény mind egyenes, mind eshetőlegesen szándékkal megvalósulhat. A gyakorlatban ugyan célirányosan használják fel az okiratot, elméletileg azonban — célzat hiányában — az eshetőlegesen szándék sem zárható ki.

2.5. Egység, többség, halmazat

A bűncselekmény halmazati kérdései:

- ha az elkövető az ittas járművezetés miatt bevont vezetői engedélye helyett a hatóság megtevesztésével olyan valótlan nyilatkozattal szerez újabb engedélyt, hogy a korábbi elvesztette, magánokirat-hamisítás valósul meg (nem intellektuális közokirat-hamisítás);
- amennyiben az elkövető hamis magánokiratot hoz a hatóság tudomására, a hamis vád valósul meg (nem magánokirat-hamisítás);
- ha büntető vagy polgári ügyben hamis magánokiratot nyújtanak be — a vádlott által felhasznált hamis magánokirat kivételével — hamis tanúzás valósul meg (nem magánokirat-hamisítás);
- az állam által kibocsátott értékpapír utánzása, meghamisítása: pénzhamisítás (nem magánokirat-hamisítás), figyelemmel a Btké. 24. § (2) bekezdés a) pontjának rendelkezésére.

Az egység-halmazat kérdését nem a felhasznált magánokiratoknak, hanem azoknak a jogviszonyoknak a száma dönti el, amelyekben az okiratokat felhasználták.

Természetes egység valósul meg egy jogviszonyban való bizonyításra egy időben több magánokirat felhasználása esetén.

A magánokirat-hamisítás folytatólagosan elkövetett, ha a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú — ugyanazon vagy több — magánokiratot ugyanazon jogviszonyból származó jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására többször használják, és a folytatólagosság egyéb törvényi feltételei is fennállnak.³⁸

3. A számviteli fegyelem megsértésének tényállási elemei

A számviteli fegyelem megsértése a gazdasági bűncselekmények, ezen belül a gazdálkodási kötelezettségeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények körébe tartozik.

³⁸ A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 101. számú (BK 101.) állásfoglalása.

A gazdasági bűncselekmények szabályozásával a jogalkotó egy adott állam gazdasági-társadalmi rendszerének mindenkori állapotát, fejlettségi szintjét tükrözi. Az új tényállások kodifikálása, illetve a meglévő delictumok módosítása a legszorosabb összefüggésben áll a gazdasági viszonyok változásával.

A gazdasági büntetőjog rendeltetése a piacgazdaság védelme. A piac működésének ugyanis elengedhetetlen feltétele a gazdasági verseny, mert az kényszeríti ki az egyenjogú felek hatékony együttműködését. Valamennyi gazdasági bűncselekmény általános (absztrakt) jogi tárgya tehát a gazdasági verseny szabadsága és tisztasága; e delictumok a tisztességes piaci magatartással ellentétes cselekményeket tiltják és szankcionálják. Kriminológiai értelemben is csak azokat a bűncselekményeket indokolt gazdasági bűncselekményeknek tekinteni, amelyek akár a gazdálkodás menetében, akár ahhoz szorosan kapcsolódva, elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértik vagy veszélyeztetik.³⁹

A gazdasági bűncselekményeket a törvényalkotó a Btk. Különös Rész XVII. fejezetében helyezte el. Az e fejezetbe tartozó tényállásokat a jogalkotó — különös jogi tárgyuk alapján — a következő négy címbe sorolta:

- az I. cím a gazdálkodási kötelezettségeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményeket foglalja magában;
- a II. cím a pénz- és bélyeghamisítással összefüggő delictumokat nevesíti;
- a III. cím a pénzügyi bűncselekményekkel foglalkozik;
- a IV. cím alá az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése (Btk. 314. §) tartozik, e delictumot a Btk. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 69. §-a — 2002. április 1-jével — iktatta a Btk. rendszerébe.⁴⁰

A Btk. — elkövetéskor hatályos — 289. §-a büntetni rendelte azt, aki a számviteli törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt

- a) beszámolási, könyvvezetési vagy egyéb kötelezettségét,
- b) bizonylati fegyelmet megszegte, és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsította vagy megnehezítette. A bűncselekmény vétségnek minősült.

A számviteli fegyelem megsértését a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1992. évi XIII. törvény 2. §-a iktatta a Btk. rendszerébe. A bűncselekmény törvényi tényállását lényegében az 1999. december 31-ig hatályos, a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény (a to-

³⁹ Ez utóbbi meghatározás Tóth Mihálytól származik. Forrás: Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban, 15. oldal (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996).

⁴⁰ Forrás: Kovács Gyula: A gazdasági bűncselekmények vázlata, 7–9. oldal (Kézirat, Budapest, 2002).

vábbiakban: Szvt.), illetve a törvény felhatalmazásán alapuló jogszabályok rendelkezései töltötték ki tartalommal.

A piacgazdaság működéséhez nélkülözhetetlen, hogy a piac szereplői számára hozzáférhetően döntéseik megalkotása érdekében mind a vállalkozások, mind a nem nyereség-orientált szervezetek vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és azok alakulásáról alapvetően a múltbeli adatokon alapuló, objektív információk álljanak rendelkezésre.

Az Szvt. — a nemzetközi számviteli elvekkel összhangban lévő — olyan számviteli szabályokat rögzített, amelyek alapján megbízható és valós összképet biztosító tájékoztatás volt nyújtható a törvény hatálya alá tartozók jövedelemtermelő képességéről, vagyonának alakulásáról, pénzügyi helyzetéről és jövőbeli terveiről.⁴¹

Az Szvt. meghatározta a törvény hatálya alá tartozók beszámolási és könyvvezetési kötelezettségét, a beszámoló összeállítását, a könyvek vezetése során érvényesítendő elveket, az azokra épített szabályokat, valamint a nyilvánosságra hozatalra, a közzétételre és a könyvvizsgálatra vonatkozó követelményeket.⁴²

Az 1991. évi XVIII. törvényt a számvitelről szóló (új) 2000. évi C. törvény 2000. január 1-jével hatályon kívül helyezte, a Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 56. §-a pedig 2002. április 1-jei hatállyal a Btk. 289. § címét és szövegét módosította. (Az új tényállás „A számvitel rendjének megsértése” címet viseli, és jogtechnikailag négy bekezdésre tagolódik.)

A számvitel rendjének megsértését az követi el, aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt

- a) beszámoló készítési, könyvvezetési, könyvvizsgálói kötelezettségét megszegi,
- b) bizonylati rendet megsérti,

és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetőleg ellenőrzését megnehezíti.

A számvitel rendjének megsértését követi el az az egyéni vállalkozó is, aki jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettségét megszegi, és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megnehezíti.

Minősített eset megállapítására akkor kerül sor, ha a cselekmény

- az adott üzleti évet érintően a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő az eredmény vagy a saját tőke értékének, illetőleg a mérleg-főösszegnek a megállapítása szempontjából, vagy
- az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését megghiúsítja, illetve
- ha a cselekményt pénzügyi intézmény, biztosítóintézet vagy befektetési szolgáltató szervezet körében követik el.

A delictum alapesetben vétség, minősített esetben büntett.⁴³

Figyelemmel a Btk. időbeli hatállyal kapcsolatos rendelkezéseire (Btk. 2. §), e tanulmányban az elkövetéskor hatályban lévő jogszabályokat lettek alapul véve.

A Btk. 2. §-a értelmében a bűncselekményt az elkövetése idején hatályban levő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban levő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni; egyébként az új büntető törvénynek nincs visszaható ereje.

3.1. A bűncselekmény tárgya

A bűncselekmény jogi tárgya a gazdasági folyamatok pénzügyi ellenőrizhetőségéhez, a számviteli előírások megtartásához fűződő társadalmi érdek.

⁴¹ Forrás: az Szvt. preambuluma.

⁴² Szvt. 1. §.

A számviteli fegyelem megsértésének elkövetési tárgya nincs.

3.2. A tárgyi oldal elemei

A bűncselekmény elkövetési magatartása: a beszámolási, könyvvezetési és egyéb kötelezettség, illetve a bizonylati fegyelem megszegése.

A beszámolási kötelezettséget az Szvt. 4. §-a határozta meg. Az (1) bekezdés szerint a gazdálkodó működéséről, vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, a naptári év könyveinek lezárását követően, a törvényben meghatározott könyvvezetéssel alátámasztott beszámolót köteles készíteni. A beszámoló lehet éves beszámoló (Szvt. 16–19. §), egyszerűsített éves beszámoló (Szvt. 57–58. §), összevont (konszolidált) éves beszámoló és egyszerűsített mérleg (Szvt. 64–65. §).

A könyvvezetési kötelezettséget az Szvt. 12–15. §-a nevesítette. Az Szvt. 12. § (1) bekezdése értelmében a könyvvezetés az a tevékenység, amikor a gazdálkodó a tevékenysége során előforduló, a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére kiható eseményekről — e törvényben rögzített szabályok szerint — folyamatosan nyilvántartást vezet, és azt a naptári év végével lezárja.

A számviteli fegyelem megsértésének tényállása az egyéb kötelezettségek megszegését is büntetni rendelte. Ilyen kötelezettségnek minősült például a leltárkészítési, a letétbe helyezési kötelezettség, a kötelező közzététel és a megőrzési kötelezettség.

Az elkövetéskor hatályos Szvt. 42. § (1) bekezdése szerint a könyvek év végi zárásához, a beszámoló elkészítéséhez olyan leltárt kell összeállítani, amely tételesen, ellenőrizhető módon tartalmazza — a (3) bekezdés figyelembevételével — a vállalkozónak a mérleg fordulónapján meglévő eszközeit és forrásait mennyiségben és értékben.

Az Szvt. 71. § (1) bekezdése — a letétbe helyezéssel összefüggésben — kimondta, hogy a kettős könyvvitelt vezető, cégjegyzékbe bejegyzett vállalkozó köteles a jóváhagyásra jogosult testület által elfogadott — kötelező könyvvizsgálat esetén a könyvvizsgálói záradékot is tartalmazó — éves beszámolót vagy egyszerűsített éves beszámolót, valamint az adózott eredmény felhasználására vonatkozó javaslatot vagy határozatot legkésőbb a tárgyévet követő év május 31-ig a cégbíróságnál letétbe helyezni. A letétbe helyezés határideje az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaság számára a tárgyévet követő év augusztus 31-e.

A közzététel vonatkozásában az Szvt. 72. § (1) bekezdése meghatározta, hogy minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozó köteles az éves beszámolót az üzleti jelentés kivételével, illetve az egyszerűsített éves beszámolót közzétenni. A kiegészítő melléklet egészének vagy egy részének közzétételétől el lehet tekinteni, ha az éves beszámoló, illetve egyszerűsített éves beszámoló felülvizsgálatát végző könyvvizsgáló állásfoglalása szerint a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzete egyértelmű megítéléséhez a mérlegben, az eredménykimutatásban szereplő adatok elegendőek.

A megőrzési kötelezettségről a 87. § (1) bekezdése rendelkezett. E szerint a vállalkozó az éves beszámolót, az egyszerűsített éves beszámolót, az egyszerűsített mérleget, a költségvetés alapján gazdálkodó szerv a költségvetési beszámolót, valamint az azt alátámasztó főkönyvi kivonatot, leltárt és értékelést, továbbá a naplófőkönyvet, a pénztárkönyvet, valamint más, e törvény követelményeinek megfelelő nyilvántartást, az ezeket alátámasztó leltárt és az analitikus, illetve kiegészítő nyilvántartást olvasható formában, legalább 10 évig köteles megőrizni.

⁴³ A számviteli rend megsértésének tényállási elemeit a melléklet tartalmazza.

Az elkövetési magatartások körében a törvény külön nevesítette a bizonylati fegyelem megszegését a Btk. 289. § b) pontjában. A bizonylati fegyelem nem más, mint a számviteli törvényben előírt bizonylati rend megtartása. A bizonylati rend olyan előírások összességét jelenti, amelyek szavatolják az adatfeldolgozás során használt bizonylatok hitelességét, magukban foglalják a bizonylatokkal szemben támasztott tartalmi és formai követelményeket és a bizonylatokkal szembeni egyéb követelményeket.

A bizonylati elv ezzel összefüggésben azt jelenti, hogy minden gazdasági műveletről, amely a vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetet befolyásolja, bizonylatot kell kiállítani, és azt feltétlenül el kell könyvelni.

Bizonylatnak nevezzük azt az okmányt, amelyet a gazdasági eredményről a megfelelő tartalmi és alaki követelmények betartásával állítottak ki. A bizonylat lehet külső és belső, vagy elsődleges, illetve másodlagos. Fontos azonban, hogy könyvvitelben rögzíthető, hiteles és megbízható legyen. A bizonylattal szemben támasztott formai követelmény, hogy feltétlenül szerepeljen rajta megnevezés és sorszám, a kiállító egyén és a kapcsolódó szervezet, a gazdasági műveletet elrendelő személy, szervezet megnevezése és az igazoló, illetve ellenőrző aláírása, a kiállítás időpontja, hatálya, a gazdasági művelet leírása, végül a gazdasági hatása.

Meg kell említeni a szigorú számadású bizonylatokat, amelyek elsősorban készpénzkezeléshez kapcsolódó nyomtatványok, vagy jogszabály által előírt nyomtatványok, illetve azok, amelyekért a nyomtatvány értékét meghaladó, vagy a nyomtatványon szereplő névértéket kell fizetni.⁴⁴

Noha alapvetően az Szvt. határozza meg a számviteli előírásokat, de bizonyos intézmények, biztosítók, költségvetési szervek speciális helyzetükre figyelemmel eltérő számviteli előírásokat igényelnek, amelyeket törvényi felhatalmazás alapján⁴⁵ kormányrendeletekben szabályoznak.

Speciális beszámolási és könyvvizetés kötelezettségeket állapított meg a 182/1991. (XII. 30.) Kormányrendelet a biztosítókra,⁴⁶ az 50/1992. (III. 13.) Kormányrendelet az egyházakra,⁴⁷ a 7/1994. (I. 21.) Kormányrendelet az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakra,⁴⁸ a 97/1994. (VI. 22.) Kormányrendelet a befektetési alapokra,⁴⁹ a

⁴⁴ Szvt. 83–87. §.

⁴⁵ Szvt. 94. §

⁴⁶ Hatályon kívül helyezte: 260/1997. (XII. 21.) Kormányrendelet 17. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 1998. január 1-től. A 260/1997. (XII. 21.) Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte: 192/2000. (XI. 24.) Kormányrendelet 17. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁴⁷ Hatályon kívül helyezte: 218/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet 15. § (4) bekezdése. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁴⁸ Hatályon kívül helyezte: 270/1997. (XII. 22.) Kormányrendelet 37. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 1998. január 1-től. A 270/1997. (XII. 22.) Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte: 252/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 43. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁴⁹ Hatályon kívül helyezte: 215/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet 13. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

87/1996. (VI. 19.) Kormányrendelet az ÁPV Rt-re,⁵⁰ a 79/1996. (VI. 4.) Kormányrendelet a Magyar Államkincstárra,⁵¹ a 197/1996. (XII. 22.) Kormányrendelet a befektetési vállalkozásokra,⁵² a 198/1996. (XII. 22.) Kormányrendelet a hitelintézetekre és pénzügyi vállalkozásokra,⁵³ a 18/1997. (II. 4.) Kormányrendelet az MNB-re,⁵⁴ a 12/1997. (I. 30.) Kormányrendelet a betétbiztosítási alapokra,⁵⁵ a 13/1997. (I. 30.) Kormányrendelet a közraktárakra,⁵⁶ a 11/1997. (I. 30.) Kormányrendelet az árutőzsdére, értéktőzsdére, elszámolóházakra,⁵⁷ a 19/1997. (II. 13.) Kormányrendelet a nemzetbiztonsági szolgálatokra, a 8/1996. (I. 24.) Kormányrendelet a számviteli törvény szerinti egyéb szervezetekre (ide tartoznak bizonyos szövetkezeti, társadalmi szervezetek, alapítványok, közalapítványok, ügyvédi irodák, vízműtársulatok, közhasznú társaságok, köztestületek, erdőbirtokossági társulatok).⁵⁸

Minden egyes konkrét ügyben tehát pontosan meg kell határozni, hogy az adott szervezetre milyen számviteli előírások vonatkoznak.

A bűncselekmény mind tevessel, mind mulasztással elkövethető.

A számviteli fegyelem megsértése eredmény bűncselekmény, befejezetté az eredmény bekövetkezésével válik. Az eredmény: a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzete áttekintésének, ellenőrzésének a megghiúsulása vagy megnehezítése.

A vagyoni helyzetet általában a vállalkozással kapcsolatba kerülő természetes vagy jogi személy tekintheti át. Ilyen például a tulajdonos, a hitelező, a munkavállaló, a lakosság; míg a vagyoni helyzet ellenőrzésére csak meghatározott szervek jogosultak. Ilyen az adóhatóság, a társadalombiztosítási szervek, az Állami Számvevőszék és a Kormányzati Ellenőrzési Iroda. Kiemelendő, hogy e szervek is csak ellenőrző tevékenységük körében vizsgálhatják a vagyoni helyzetet.

A vagyoni helyzet áttekintésének, ellenőrzésének megghiúsulása azt jelenti, hogy az áttekintés, illetve az ellenőrzés véglegesen lehetetlenné válik az adott területen. A vagyoni helyzet áttekintésének, ellenőrzésének megnehezülése — ami kevésbé súlyos, mint a megghiúsulás — azt jelenti, hogy a szükséges adat megszerzése indokolatlanul idő- vagy munkaigényes, valamint ha az adott, vizsgált vállalat nem működik együtt az adatok rendelkezésre bocsátásában. A megnehezítés tehát csupán átmeneti nehézségeket, indokolatlan nagy munkaráfordítást, utánajárást jelent, míg a megghiúsítás végleges állapotot feltételez.

⁵⁰ Hatályon kívül helyezte: 219/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet 4. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵¹ Hatályon kívül helyezte: 257/1997. (XII. 21.) Kormányrendelet 16. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 1998. január 1-től. A 257/1997. (XII. 21.) Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte: 253/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 16. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵² Hatályon kívül helyezte: 251/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 21. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵³ Hatályon kívül helyezte: 250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 32. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵⁴ Hatályon kívül helyezte: 221/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet 23. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵⁵ Hatályon kívül helyezte: 214/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet 32. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵⁶ Hatályon kívül helyezte: 245/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 6. § (2) bekezdése. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵⁷ Hatályon kívül helyezte: 220/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet 22. §. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

⁵⁸ Hatályon kívül helyezte: 219/1998. (XII. 30.) Kormányrendelet 34. § (3) bekezdése. Hatálytalan: 1999. január 1-től. A 219/1998. (XII. 30.) Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte: 224/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet 21. § (3) bekezdése. Hatálytalan: 2001. január 1-től.

Akár a megnevezítés, akár a megghiúsítás szempontjából nem feltétel, hogy az a gazdálkodó egység teljes vagyoni, stb. helyzetére vonatkozzon, elegendő a bűncselekmény megállapításához, ha csak egyes részterületekre vonatkozik az átmeneti, vagy végleges akadályozás. „A törvényhozó egy, az objektív valóságban ténylegesen bekövetkezett állapotot határozott meg a bűncselekmény eredményeként. További feltételt ezzel az eredménnyel szemben nem támaszt.”⁵⁹

A bűncselekmény stádiumai: a bűncselekmény az elkövetési magatartás tanúsításával, a szabályok megszegésével kísérleti szakba kerül. Befejezetté az eredmény bekövetkezésével válik.

3.3. A bűncselekmény alanya

A bűncselekmény alanya tettesként csak az lehet, akire a számviteli törvény, illetve a felhatalmazásán alapuló jogszabályok rendelkezései kiterjednek, vagyis a gazdálkodó szervezetek, a vállalkozók, a költségvetés alapján gazdálkodó szervezetek, a Magyar Nemzeti Bank és a gazdasági élet minden olyan résztvevője, amelynek gazdasági tevékenységéről, működéséről magánszemélyek és jogi személyek tájékoztatást igényelhetnek.

Minden esetben vizsgálni kell, hogy a konkrét gazdálkodó szervezeten belül kit terhel a számviteli szabályok betartása még akkor is, ha megbízás, vagy alkalmazás révén szakembert vesznek igénybe a könyvelési feladatok ellátására. Részesként bárki elkövetheti a delictumot.

3.4. Az alanyi oldal elemei

A bűncselekmény csak szándékos bűnösséggel valósulhat meg. Mivel a bűncselekmény nem célzatos, mind egyenes (*dolus directus*), mind eshetőleges (*dolus eventualis*) szándékkal elkövethető. A kötelelesség és az eredmény között az okozati összefüggésnek fenn kell állnia, valamint az elkövető — legalább eshetőleges — szándékának az eredményre is ki kell terjednie.

Amennyiben a gazdálkodó szervezet vezetője közreműködő alkalmazásával látja el kötelezettségeit, utasításokat kell adnia az alkalmazottai számára, és folyamatosan ellenőriznie kell őket. Ha e kötelezettségét ellátja, felelősség nem terheli. Amennyiben az alkalmazott követi el

⁵⁹ Berkes György (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, 702/10. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000).

a számviteli szabályok megsértését, akkor az alkalmazott önálló tettesként felel. Abban az esetben azonban, ha a megbízó vezető szándékossága a kötelességszegés és az eredmény tekintetében fennáll, az alkalmazottal együtt társtettesként felel.

Az egység, halmazat kérdései: számviteli fegyelem megsértésének vétsége valóságos halmazatban áll a magánokirat-hamisítással, ha az elkövetési magatartás magában foglalja a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratok felhasználását is.

A számviteli fegyelem megsértését leggyakrabban az ügynevezett adminisztratív csődbüntettől [Btk. 290.§ (5) bekezdése] kell elhatárolni. A csődbüntett a jelzett törvényhely esetében is számviteli kötelességszegéssel valósítják meg, azonban ez esetben csak mulasztással és kizárólag a felszámolási eljárás megindítása után követhető el a bűncselekmény. Az eredmény tekintetében is tapasztalhatunk eltérést: a csődbüntett (5) bekezdése a felszámolás eredményességét veszélyezteti. Az adminisztratív csődbüntett és a számviteli fegyelem megsértésének vétsége alaki halmazatot képezhet az irányadó bírói gyakorlat szerint.⁶⁰

⁶⁰ BH 1995. 621. szám.

„A Tatabányai Bíróság szerdán elrendelte a Magyar Suzuki Rt. sikkasztás büntettének alapos gyanúja miatt hétfőn őrizetbe vett három vezetőjének előzetes letartóztatását — tudta meg az MTI tudósítója.

Fermanné dr. Polák Zita, a bíróság sajtószóvivője elmondta: a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség a gyanúsítottakat folytatólagosan, bünszövetségben, üzletszerűen elkövetett sikkasztás büntettével gyanúsítja. A városi bíróság a vádhatóság indítványát elfogadva rendelte el a gyanúsított előzetes letartóztatását. Ennek időpontja legfeljebb április 29-ig tart, de további két hónappal meghosszabbítható. A végzés nem jogerős, az ügyész tudomásul vette, a gyanúsítottak és védőik viszont fellebbezést nyújtottak be — közölte a bírósági sajtószóvivő.”⁶¹

III.

A NYOMOZÁS MEGÁLLAPÍTÁSAI A BŰNCSELEKMÉNYEK TÉNYÁLLÁSI ELEMEINEK TÜKRÉBEN

A Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság az ügyben széleskörű, mindenre kiterjedő bizonyítási eljárást folytatott le, amelynek során — figyelemmel a bűncselekmények tényállási elemeire — a következőkre derült fény.

1. A sikkasztás

A sikkasztás tekintetében a rábízott idegen dolog mint elkövetési tárgy, a dolgozók által befizetett vételár volt. A készpénzben (forintban) befizetett vételár a Ptk. 94. § (2) bekezdése, valamint a Btk. 333. § 1. pontjának kiterjesztő rendelkezése értelmében dolognak minősül. Idegen, mert a befizetett összeg mindenképpen az Rt. bevételének számít, akkor is, ha azt óvadéknak szánták, mint ahogyan ezt a gyanúsítottak állították. Az óvadék ugyanis minden esetben annak a tulajdonában marad, aki azt adta, így arra nézve a sikkasztást meg lehet valósítani. Egyébként a tanúvallomásokból egyértelműen kiderült: a vevők nem tudtak arról, hogy a kérdéses összeg óvadék lenne, annak kikötése írásban, szóban, de még ráutaló magatartással sem történt meg. Mindezekből is következik, hogy a vételár az Rt. tulajdonát képezte.

A rábízás, amely szükséges az elkövetési tárgy megállapításához, szintén tényállásszerű. Ebben a konkrét esetben a rábízás megegyezik a pénztáros kötelezettségével a rábízott pénz kezelésének tekintetében, mivel a pénz itt nem számít helyettesíthető dolognak, ezért csak

⁶¹ Fogdában a Suzuki-gyár gyanúsított vezetői (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XI. évfolyam, 2000. március 30.).

meghatározott okból és módon kezelhető. A pénzből való elvétel akkor is megvalósítja a sikasztást, ha az a pénz visszaadásának szándékával és lehetőségével történik.

A sikasztás bűncselekményének tényállása két elkövetési magatartást fogalmaz meg: az idegen dologgal való sajátjaként rendelkezést és a dolog jogtalan eltulajdonítását.

A feldolgozott ügyben mindkét elkövetési magatartás megvalósult.

A jogtalan eltulajdonítás mindkét mozzanata tapasztalható: a gyanúsítottak azon tevékenysége, hogy a vételár egy részéről nem állítottak ki szigorú számadású számlát, a tulajdonos irányába az összeg feletti uralom tényleges és végleges megszüntetését célozta. Másik mozzanat a jogosultat megillető tulajdonosi jogosítványok tényleges gyakorlása volt, mivel a korábbi tulajdoni állapot megszűnt azzal a ténnyel, hogy a kérdéses összeg hollétéről a gyanúsítottakon kívül senki sem tudott. A bűncselekmény leplezését szolgálta az is, amely szerint a gyanúsítottak a vásárlóknak arra a kérdésére, hogy az összeg egy részéről miért csak átvételi elismervényt kaptak, különböző, valótlan válaszokat adtak.

A sajátjaként rendelkezés esetében az elkövető a jogosult engedélye nélkül időlegesen tanúsít olyan magatartást, amelyre csak a tulajdonos lenne jogosult. A sajátjaként rendelkezést a következők alapozták meg:

- a forintban befizetett összeg egy része átváltásra került (a nyomozás során forint mellett japán yent és USA dollárt is lefoglaltak a nyomozó hatóság tagjai). A szabályos pénzkezeléshez nem tartozik hozzá a valutára történő átváltás;
- az évenkénti elkülönítésben tárolt, 1998-ban befizetett összeg között az MNB által 1999-ben forgalomba hozott bankjegyek is voltak;
- a táska, amelyben a kérdéses összeget tárolták, az egyik gyanúsított kizárólagos tulajdonát képezte, ahhoz csak a gyanúsított férhetett hozzá (ezt a táskát a pénzzel együtt a gyár területén kívül foglalta le a nyomozó hatóság);
- az „óvadékként kezelt” pénzből — a gyanúsítottak nyilvántartása szerint is — hiányzott 1.027.760,- Ft.

Mindezeket a szabálytalanságokat a nyomozás alkalmával személyi és tárgyi bizonyítékokkal támasztotta alá a megyei rendőr-főkapitányság vizsgálati osztálya.

A bűncselekmény alanya tettesként csak az lehet, akire a dolgot rábízták. Az alapos gyanú mindhárom gyanúsítottal szemben megalapozott volt, mivel mindegyikük foglalkozott a gépkocsik eladásával, és a szerződéseket valamint az átvételi elismervényeket is aláírták. (Meg kell jegyezni, hogy az Rt.-nél a vezetők és az alkalmazottak munkaköri leírással nem rendelkeztek.)

A sikkasztást csak szándékosan lehet elkövetni. Az elkövetőknek tisztában kellett lenniük azzal, hogy a dolog átvételével nem szereztek tulajdonjogot, amely az ügy vizsgálata során megállapítást nyert. A szándékosságot támasztja alá a bűncselekmény leplezésére megvalósított magánokirat-hamisítás is.

Az összeg nagyságát [21.124.000,- Ft, amely a Btk. 138/A. § c) pontja szerint jelentős értéknek minősül] egyrészt a lefoglalásról készült jegyzőkönyv bizonyítja, másrészt ez a gyanúsítottak által vezetett nyilvántartásokból is pontosan nyomon követhető. A bünszövetségben történő elkövetés a Btk. 137. § 7. pontja, illetve a IV. számú BED alapján, míg az üzletszerűség a Btk. 137. § 9. pontja szerint állapítható meg. A rendszeres haszonszerzésre törekvést ékesen bizonyítja az a tény, hogy a gyanúsítottak 1995 óta folyamatosan értékesítették a személygépkocsikat.

Helyesen járt el tehát a hatóság, amikor az elkövetőket a Btk. 317. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés b) pontja szerint minősülő, jelentős értékre, bünszövetségben, üzletszerűen elkövetett sikkasztás büntette alapos gyanúja miatt vonta felelősségre.

2. A magánokirat-hamisítás

A sikkasztással halmazatban megállapítható, az annak leplezésére szolgáló magánokirat-hamisítás is. Az alapos gyanú a Btk. 276. §-ába ütköző bűncselekmény vonatkozásában mindhárom gyanúsított esetében tényállásszerű. A nyomozás során nyolcvanegy rendbeli magánokirat-hamisítás vétségére derült fény.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a magánokirat, amely ez esetben a vásárlókkal kötött adásvételi szerződés, volt, mivel a jogi vagy nem jogi személy által üzletkörében kiállított, szabályszerűen aláírt okirat magánokiratnak számít. A szerződést a három gyanúsított közül legalább egy mindig aláírta. Azt, hogy a kérdéses magánokiratok valótlan tartalmúak voltak, a következő tények támasztják alá:

- a tanúvallomásokból és a gyár területén kifüggesztett, úgynevezett emlékeztetőkből tudni lehetett, hogy a gépkocsikat kedvezményes vételáron értékesítették, amelyet a dolgozók befizettek. Ezen összeg egy része került a szerződésben feltüntetésre, amelyet szabályosan be-
könyveltek, a másik részéről pedig csak átvételi elismervényt állítottak ki;
- a szerződésekben azonban nem a vásárlók által befizetett összeg szerepelt vételárként, hanem csak az, amelyet szabályosan könyveltek. Ez a tény már önmagában is megalapozta a tartalmi valótlanságot.

A bűncselekmény elkövetési magatartása, a valótlan tartalmú magánokirat felhasználása a szerződésben foglalt joghatás érvényesítésével megvalósult: a dolgozók a szerződés alapján átvehették a megvásárolt gépkocsikat, amely egyben a szerződés beteljesülését is jelentette.

Nem kétséges az sem, hogy az elkövetők szándéka, célja arra irányult, hogy az általuk elkövetett sikkasztást leplezzék.

A bűncselekmény csak szándékosan (egyenes és eshetőleges szándékkal) követhető el: az elkövetők tudatának át kell fognia azt, hogy a magánokirat valótlan tartalmú. Ez az ügy ismeretében nyilvánvaló volt, mivel az óvadék kikötése semmilyen formában nem történt meg, ennek hiányában pedig értelmezhetetlen a vételár megbontása. Az előzetes kikötésnek és bármely összeg ilyen célú befizetésének ellentmondott maga a szerződés is, amikor kimondta: „Amennyiben a vevő a kötelezettségét megszegi, köteles Ft-ot az eladó pénztárába haladéktalanul befizetni, a befizetés elmaradása esetén pedig hozzájárul ahhoz, hogy az összeget a munkáltató havi jövedelméből, annak 33%-a erejéig közvetlenül levonja.”

3. A számviteli fegyelem megsértése

A sikkasztás és a magánokirat-hamisítás mellett két gyanúsítottal szemben a számviteli fegyelem megsértésének alapos gyanúja is megállapítható volt.

E bűncselekmény elkövetési magatartása a beszámolási, könyvvézetési és egyéb kötelezettségek, valamint a bizonylati fegyelem megszegése. Ezek közül a gyanúsítottak a könyvvézetési kötelezettségnek nem tettek eleget és a bizonylati fegyelmet is megszegték, mivel a vásárlók által befizetett összeg egy részéről nem állítottak ki az Szvt.-ben meghatározott szigorú számadású számlát, valamint ugyanezen összeget nem vezették be a könyvvitelbe. (Az így beszédettösszegekről tehát a gyanúsítottakon kívül senki nem tudott.)

A gyanúsítottak tehát cselekedetükkel megvalósították a kérdéses bűncselekmény elkövetési magatartásait, amely magatartások tanúsítása abban az esetben is a bűncselekmény kísérletének a megállapítását indokolná, ha a törvényben előírt eredmény nem következett volna be.

Azonban ebben az ügyben az eredmény megvalósulásáról, így a bűncselekmény befejezettségéről beszélhetünk. Az eredmény ugyanis a gazdálkodó vagyoni helyzete áttekintésének, ellenőrzésének megghiúsulása vagy megnehezítése.

Az eredmény tekintetében nem követelmény, hogy az áttekintés, ellenőrzés teljes mértékben megghiúsuljon, vagy, hogy ez a gazdálkodó teljes vagyoni helyzetére vonatkozzon. Elegendő az eredmény bekövetkezéséhez csupán a megnehezülés, tehát, hogy az átmeneti, eset-

leg a végleges akadályozás csak egyes részterületekre vonatkozzon. A tényállás továbbá nem tartalmaz értékre, érték nagyságára való utalást sem az eredmény tekintetében.

Az alany ez esetben speciális: az, akire a számviteli törvény hatálya kiterjed. Ezen belül a bűncselekmény elkövetőjének azt kell tekinteni, aki a számviteli szabályok megtartásáért felelős, aki általában a társaság vezetője, illetve a feladat ellátásával megbízott közreműködő is lehet.

A szándékosság a bűncselekmény megállapításának elengedhetetlen feltétele. A három bűncselekmény összekapcsolódása megalapozta a szándékosság tényét, mivel sikkasztás leplezéséhez szükséges volt a magánokirat-hamisítás és a számviteli fegyelem megsértésének elkövetése is.

4. A nyomozás befejezése

A nyomozó hatóság a nyomozást 2000. szeptember 20-án befejezte és az iratismertetést követően a keletkezett anyagot

- 1 rendbeli, a Btk. 317. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés b) pontja szerint minősülő, jelentős értékre, üzletszerűen, bünszövetségben elkövetett sikkasztás bűntette;
- 81 rendbeli, a Btk. 279. §-ába ütköző és minősülő magánokirat-hamisítás vétsége,
- 1 rendbeli, a Btk. 289. §-ába ütköző és minősülő számviteli fegyelem megsértésének vétségének megállapítása mellett vádemelési javaslattal küldte meg a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészségnek.

„Nagy port vert fel egy évvel ezelőtt három autógyári vezető letartóztatása. Mára, úgy tűnik, lezárult a bizonytalanságokkal teli ügy: információink szerint nem vonnak felelősségre senkit. 2000 márciusában egy névtelen feljelentés alapján letartóztatták az esztergomi Suzuki-gyár három vezetőjét. Sokakban keltett visszatetszést, hogy az autógyár udvarán láthatták a megbilincselte vezérigazgatót és két magyar vezetőtársát. A rendőrségnek eljuttatott névtelen levélben egy máig meg nem nevezett személy nehezményezte használt gépkocsik belső, szerinte méltánytalan elosztási rendszerét.

Egy év alatt az ügy megjárta minden fórumot. A Legfőbb Ügyészségről az ügy most — mint megtudtuk az érintettek képviselőjétől — visszakerült az Esztergom-Komárom Megyei Főügyészséghez. Itt az eljárást megszüntették. Mint dr. Csevár Antal, mindhárom érintett vezető közös jogi képviselője lapunknak elmondta: nem állja meg helyét sem a nagy értékű csalás, sem a többrendbeli okirat-hamisítás vádja.

Az időközben leváltott és nyugdíjba vonul vezérigazgató hazautazott Japánba, két magyar munkatársa más beosztásban továbbra is az autógyárban dolgozik. Értesítéseink szerint jelenleg nem kívánnak jogorvoslással élni.”⁶²

IV.

A MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉG INTÉZKEDÉSEI A NYOMOZÁS BEFEJEZÉSÉT KÖVETŐEN

1. Határozat a nyomozás megszüntetéséről

A Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség 2001. március 8-án kelt, B.375/2000/27. számú határozatában a nyomozást mindhárom bűncselekmény vonatkozásában megszüntette.

Az ügyész a sikkasztás miatt indult nyomozást a Be. 139. § (1) bekezdés b) pont első fordulata értelmében (a nyomozás adatai alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény) szüntette meg.

Ez a megszüntetési ok — amelyet a gyakorlat bizonyítékhiányos megszüntetésnek nevez — azt fejezi ki, hogy a nyomozás során beszerzett adatok, bizonyítékok nem elegendőek ahhoz, hogy a nyomozó hatóság egyértelműen megállapíthassa a bűncselekmény elkövetését.

A nyolcvanegy rendbeli magánokirat-hamisítás és az egy rendbeli számviteli fegyelem megsértése megszüntetésére a Be. 139. § (1) bekezdésének a) pontjának első fordulata alapján (a cselekmény nem bűncselekmény) került sor.

A Be. 139. § (1) bekezdésének a) pontja — amelyet szakmai berkekben eredményes megszüntetésnek neveznek — lényegében azt jelenti, hogy a hatóságnak kétséget kizáróan az a

⁶² Suzuki-ügy: ejtették a vádakát. Három vezető kálváriája — Hazautazott a leváltott vezérigazgató (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XII. évfolyam, 2001. március 16.).

meggyőződése, amely szerint nem történt bűncselekmény (vagy azt nem a gyanúsított követte el), és e meggyőződését bizonyítékokkal is alá tudja támasztani.

2. A nyomozást megszüntető határozat indoklása

A nyomozás megszüntetését az ügyészi határozat az alábbiak szerint indokolta.

A határozat tényként állapította meg, hogy a gyanúsítottak a dolgozók által befizetett összeg egy részét a Magyar Suzuki Rt. pénztárától elkülönítve, különböző pénznemben a vezérigazgató tulajdonában lévő táskában, a Suzuki-ház portáján levő lemezszekrényben őrizték. A határozat arra is kitért, hogy a beszedett összeget óvadéknak tekinteni nem lehetett. Az indoklásában szereplő két összeg, a gyanúsítottak nyilvántartása szerinti 20.860.000,- Ft és a lefoglalt 20.096.240,- Ft közötti különbség is önmagáért beszél.

E tényekre figyelemmel az ügyészség szerint megállapítható lett volna a sikkasztás büntetének alapos gyanúja, azonban a bűncselekmény törvényi tényállásában szereplő két elkövetési magatartást — a sajátjaként rendelkezést, illetve a jogtalan eltulajdonítást — nem látta egyértelműen bizonyítottnak az ügyész. (E tanulmány szerzőinek véleménye szerint az ügyészi határozat inkriminált megállapításai értelmezhetetlenek.)

A nyomozó hatóság álláspontja szerint a magánokirat-hamisítás vétségét a terheltek azzal követték el, hogy a gépkocsikat megvásárló dolgozókkal kötött adásvételi szerződésekben valótlán adatokat tüntettek fel, mivel azokban nem a meghirdetett és a vásárlók által ténylegesen befizetett összeg szerepelt.

Ezzel szemben az ügyész úgy foglalt állást, hogy tartalmi valótlanság hiányában nem történt magánokirat-hamisítás bűncselekménye, mivel a szerződésekben foglaltakkal szemben nem állítható megalapozottan, hogy a vállalati kedvezményekkel növelt összeg volt a vételár. [Ez esetben a nyomozást a Be. 139. § (1) bekezdés b) pont első fordulata alapján kellett volna megszüntetni.]

A számviteli fegyelem megsértésének vétségét az ügyészség szintén nem tekintette tényállásszerűnek.

A határozat indoklása nem vitatta a pénzügyi szabályszegés elkövetését, illetve azt, hogy a vállalati kedvezményként kezelt összegeket a Magyar Suzuki Rt. könyvelésében nem szerepeltették, és ezáltal a gyanúsítottak megnehezítették az Rt. vagyoni helyzetének áttekintését, de úgy ítélte meg, hogy a 20 milliós összeg nem befolyásolta jelentős mértékben az Rt. vagyoni helyzetének áttekintését, mivel a gazdasági társaságnak hatalmas vagyontömeg állt ren-

delkezésére, több milliárdos pénzforgalmat bonyolított le. Ezért a számviteli fegyelem megsértésének azon tényállási eleme, amely eredményként szükségessé teszi a gazdasági társaság vagyoni helyzetének áttekinthetőségének meghiúsulását vagy megnehezülését, nem valósult meg.

„Meggzűntette az eljűrást a Komárom-Esztergom Megyei Fűűgyészszég a Magyar Suzuki Rt. korábbi három vezetűje ellen — tájékoztatta kedden az MTI tudósítűjűt az érintettek közűs jogi képviseleűje.

Csevár Antal űgyvűd elmondta: egy névtelen feljelentűst követű nyomozás azt állapította meg, hogy az esztergomi autűgyűr magas beosztásű dolgozűi 1995 és 1999 között mintegy 80 használt vállalati gépkocsi szabálytalan értékesítésűvel több mint 20 millió forint kárt okoztak a részvűnytársaságnak.

A vezetűket — folytatta az űgyvűd — sikkasztással, magánokirat-hamisítással és a számvűiteli fegyelem megsűrtésűvel gyanúsították. Az űgy az elműlt egy évben sok fórumot megjűrt, míg a fűűgyészszég megsűntette az eljűrást, azzal az indokkal, hogy nem törtűnt bűncselekműny, s az eljűrás folytatásától sem várható eredműny.

A két magyar vezetű — űk tovűbbra is az autűgyűrban dolgoznak — nem kíván jogorvoslattal élni. Harmadik társuk, a korábbi vezűrigazgató idűkűzben nyugdíjba vonult, és hazatűrt Japánba.

A nyomozás tavaly januűrban kezdűdűtt meg, bűncselekműny alapos gyanűja miatt. Műrcius vűgűn a Tatabányai Városi Bűroság elrendelte a cégvezetűk elűzetes letartóztatását, amely ellen tiltakozott a Suzuki Rt., és Orbán Viktor miniszterelnűk segítségűt kérte szabadlábra helyezésűk érdekeben, amely április 4-én törtűnt meg. Az űgy elhűzűdásának okairól műrcius 22-én nyilatkoznak.⁶³

V.

A NYOMOZÓ HATÓSÁG ÁLLÁSFOGLALÁSA

A NYOMOZÁST MEGSZűNTETű HATÁROZATTAL KAPCSOLATOSAN

Az űgyészszég nyomozást megsűntetű határozata ellen a megyei rendűr-fűkapitányság bűnűgyi igazgatója szolgálati úton, jogilag érdemben indokolt elűterjesztűst tett az ORFK Bűnűgyi Fűigazgatóság Bűnűgyi Fűosztályára azzal, hogy a felettes űgyészsi szerv a határozatot helyezze hatályon kívűl.

1. Az elűterjesztűsben foglalt felvetűsek vizsgálata

Az ORFK megvizsgálta az elűterjesztűsben foglaltakat, valamint az inkriminált űgyészsi határozatot. A nyomozò hatóság álláspontja szerint a határozat indokolása egyrészt a rendelkezű részt nem alapozta meg, másrészt iratellenes.

A központi nyomozò hatóság álláspontját az alábbiak szerint fejtette ki:

A határozat indokolása — részben helyesen — rámutatott arra, hogy vállalati kedvezműnyként a gyanúsítottak a vásárlòktól összesen 20.860.000,- forintot szedtek be, amely összeget

⁶³ Lezűrták a Suzuki-űgyet. A megyei fűűgyészszég megsűntette az eljűrást (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XII. évfolyam, 2001. műrcius 21.).

1998. október 21-ig az egyik gyanúsított szolgálati lakásán, majd ezt követően az úgynevezett Suzuki-ház portáján lévő páncélszekrényben őriztek. A nyomozó hatóság 2000. március 27-én az aktatáskát lefoglalta, azonban abban egyfelől 763.760,- forinttal kevesebb összeget találtak, másfelől a pénz javarészt japán yenben, illetve USA dollárban volt elhelyezve, noha a vevők mindegyike forintban fizette meg a vételárat.

A Bűnügyi Főosztály szerint már önmagában az a tény, hogy a pénzből 763.760,- forint hiányzott, alkalmas a Btk. 317. § (1) bekezdésbe ütköző és a (4) bekezdés a) pontja szerint minősülő sikkasztás büntette alapos gyanújának a megállapítására (ez esetben az elkövetési magatartás a rábízott idegen, ingó dolog jogtalan eltulajdonítása); az a körülmény pedig, hogy a korábban forintban befizetett összeg egy részét átváltották külföldi pénznemre — figyelemmel a törvényhelyhez fűzött miniszteri indoklásra, a jogtudományok művelőinek értelmezésére, és nem utolsósorban a töretlenül egységes bírói gyakorlatra is (pl. BH 1984. 390. szám), megalapozza a sajátjaként rendelkezést, ami e bűncselekmény másik elkövetési magatartása.

Emellett e kérdéskörben több eltérés is észlelhető volt a nyomozási iratok és a nyomozást megszüntető határozat megállapításai között:

- a nyomozás adatai alapján a gyanúsítottak által beszédett összeg — a határozatban foglaltakkal ellentétben — 20.860.000,- forint helyett 21.124.000,- forint, ebből eredően az elkövetési érték az eltulajdonítás vonatkozásában nem 763.760,- hanem 1.027.760,- forint;
- a lefoglalt pénz tételes átvizsgálásakor a nyomozó hatóság megállapította, hogy a — gyanúsítottak állítása szerint 1998-ban beszédett és elkülönített — bankjegyek egy részét a Magyar Nemzeti Bank 1999. évben hozta forgalomba, ami újfent a sajátjaként rendelkezést alapozta meg. A jelzett tényekre a határozat nem tért ki.

Végezetül: azt a határozat indokolása sem vitatta, hogy az említett körülmények a sikkasztás büntette alapos gyanúja megállapítására alkalmasak voltak, azonban a következő bekezdésben a nyomozás megszüntetésének az indoka az volt, hogy „további olyan bizonyítékot, adatot vagy tényt feltárni nem sikerült, amely egyértelműen bizonyította volna, hogy a három gyanúsított a vállalati kedvezményként kezelt pénzösszegekkel sajátjaként rendelkezett volna, illetőleg ezeket bármilyen formában eltulajdonította volna”. Mivel a nyomozás során megállapított tények önmagukért beszélnek, ezért az indokolás aligha védhető. Különösen akkor, ha az eddig említettekhez hozzátársul az a körülmény is, hogy a táskához hozzáférni csak a gyanúsítottaknak volt lehetősége.

A nyolcvanegy rendbeli magánokirat-hamisítással összefüggésben az ügyészi határozat — többek között — azt tartalmazta, hogy „a szerződésekben foglaltakkal szemben megalapozot-

tan nem állítható, hogy a vállalati kedvezménnyel növelt összeg volt a vételár, ezért tartalmi a valótlanság hiányában nem történt magánokirat-hamisítás bűncselekménye”.

E megállapításnak ellentmondanak a következő tények:

- a Magyar Suzuki Rt. által meghirdetett kedvezményes vételár a dolgozók részéről befizetett — a szabályosan számlázott és könyvelt, valamint az átvételi elismervényen átvett — pénz együttes összege volt;
- a gyanúsítottak a vevőknek arra kérdésére, hogy a szabályosan kiállított számlán miért nem a teljes (kedvezményes) vételár szerepel, különböző válaszokat adtak (e pénzből finanszírozzák az úgynevezett Suzuki fesztiválokat; a fennmaradt összeg a vállalat haszna; azt a személyzeti osztály kezeli; a japán vezérigazgatót illeti; reprezentációs célokat szolgál stb.), szó sem volt tehát arról, hogy a kérdéses összeg egyfajta óvadék vagy vállalati kedvezmény, amelyet a vevőknek a szerződés szerű magatartást követően visszafizetnek, mint ahogy azt a gyanúsítottak védekezésük során előadták;
- azt az ügyészi határozat sem cáfolta, hogy „a megkötött ügyletek kapcsán a vállalati kedvezmények óvadék címén történő beszedését sem a megkötött adásvételi szerződések nem tartalmazták, sem a vevők tájékoztatása nem történt meg erről a kérdésről.”

Mindezekből meglapozottan következtetett a nyomozó hatóság arra, hogy az adásvételi szerződésekben nem a teljes vételárat tüntették fel, tehát azok tartalma valótlan volt, mert a bennük foglalt nyilatkozatok (vételár összege) nem feleltek meg a valóságnak. Tekintettel arra, hogy a szerződéseket felhasználták, vagyis az azokban megtestesített joghatásokat érvényesítették (a szerződések alapján a személygépkocsik formálisan is a vevők tulajdonába kerültek), a nyolcvanegy rendbeli magánokirat-hamisítás tényállásszerű.

A számviteli fegyelem megsértésének vétsége ügyében a nyomozást megszüntető határozat — utalva a nyomozás adataira — tényként rögzítette, hogy a „vállalati kedvezményként kezelt összegeket a Magyar Suzuki Rt. könyvelésében nem szerepeltették, ezáltal a Magyar Suzuki Rt. vagyoni helyzetének áttekintését megnehezítették”, majd a következőképpen folytatta: „Ez az állítás önmagában véve valós, hiszen ténylegesen történt pénzügyi szabályszegés e pénzüsszegek kezelése, nyilvántartása körül. A Magyar Suzuki Rt. működése során azonban milliárdos pénzforgalmat bonyolít le. Ilyen tételek, illetve a Magyar Suzuki Rt. rendelkezésére álló vagyontömeg mellett a 20 millió forintos tétel nem bír akkora jelentőséggel, amely a gazdasági társaság vagyoni helyzetének áttekintését jelentős mértékben befolyásolná. Erre figyelemmel, mivel a számviteli fegyelem megsértésének vétsége mintegy eredményként, a törvényi tényállás szerint megköveteli a vagyoni helyzet áttekintésének megnehezülését vagy

meghiúsulását, és ezen tényállási elem nem állapítható meg, e bűncselekményt sem lehet a két gyanúsított terhére róni”.

Az ORFK a határozat idézett megállapításait több szempontból aggályosnak tartotta.

A Btk. 289. §-ába felvett számviteli fegyelem megsértése elkövetési magatartásai a beszámolási, könyvvezetési és egyéb kötelezettség, vagy a bizonylati fegyelem megszegése. A gyanúsítottak a gazdálkodás körébe tartozó vagyoni helyzet pontos alakulását, a gazdasági forgalmat befolyásoló eseményeket híven és folyamatosan követő nyilvántartások vezetését elmulasztották azzal, hogy a dolgozók által befizetett összegek egy részét a Magyar Suzuki Rt. könyvelésében nem szerepeltették. E magatartásukkal könyvvezetési kötelezettségüket és a bizonylati fegyelmet is megszegték [minden olyan gazdasági műveletről, eseményről, amely az eszközök forrásainak állományát vagy összetételét megváltoztatja, bizonylatot kell kiállítani (készíteni). A gazdasági műveletek (események) folyamatát tükröző összes bizonylat adatait a könyvviteli nyilvántartásokban rögzíteni kell].⁶⁴

A bűncselekmény eredménye a vagyoni helyzet áttekintésének vagy ellenőrzésének meghiúsítása vagy megnehezítése. Az áttekintés rendszerint a gazdálkodó szervezet általános helyzetére vonatkozó informálódást jelent, az egyes fordulatok megfogalmazása pedig azt is világosan kifejezi, hogy az eredmény megállapításához nem feltétlenül szükséges az, hogy teljesen meghiúsuljon az érintett szervezet valós vagyoni helyzetének feltárása, elegendő, ha mindezt az elkövetési magatartások valamelyike megnehezíti. Tehát a gazdasági társaság vagyoni helyzetének áttekintését *jelentős mértékben* befolyásoló tényező — ellentétben a nyomozást megszüntető határozat indokolásával — nem tényállási elem, ebből következik, hogy a kérdéses bűncselekmény megvalósult. A központi nyomozó hatóság rámutatott arra is, hogy jogdogmatikai alaptétel, amely szerint materiális bűncselekmények esetében, a tényállásszerű elkövetési magatartás tanúsítása mellett az eredmény elmaradása a bűncselekmény kísérletét alapozza meg. A Btk. 17. § (1) bekezdése ezzel összefüggésben kimondja, hogy a kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.

Mindezekből következik — feltéve, hogy a nyomozást megszüntető ügyészi határozat számviteli fegyelem megsértésének vétségére vonatkozó okfejtései elfogadhatók — hogy:

- a kérdéses bűncselekmény kísérletét lett volna indokolt megállapítani, vagy esetlegesen
- a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka miatt a Be. 139. § (1) bekezdés c) pontja első fordulata alapján — figyelemmel a Btk. 28. §-ának és a 71. § (1) bekezdésének

⁶⁴ Lásd az elkövetéskor hatályban lévő, a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény, illetve a 2001. január 1-től hatályos 2000. évi C. törvény, a könyvvezetési kötelezettséggel és a bizonylati fegyellemmel kapcsolatos rendelkezéseit!

rendelkezéseire is —, büntethetőséget kizáró ok miatt kellett volna a nyomozást megszüntetni.

E sorok írói szerint a fenti állásfoglalást indokolt lett volna a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság előterjesztésével egyetemben a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Főosztályának megküldeni azzal, hogy a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség kifogásolt határozatát felügyeleti intézkedés keretén belül vizsgálják felül.

BEFEJEZÉS

A Suzuki-ügy történéseivel összefüggésben — az avatatlan, jogban járatlan olvasóban is — számtalan kérdés merülhet fel.

A nyomozás során az egyik legnagyobb nyilvánosságot kapott, és talán a legtöbbet vitatott intézkedés a gyanúsítottak előzetes letartóztatása volt. A jelenlegi szabályozás szerint az előzetes letartóztatást a nyomozó hatóság előterjesztésére és/vagy az ügyész indítványára a fogvatartás helye szerint illetékes helyi bíróság rendelheti el.⁶⁶ A bíróság 2000. március 31-én a gyanúsítottak személyes meghallgatását követően megalapozottnak ítélte az előzetes letartóztatás elrendelését. Döntését azzal indokolta, hogy a nyomozás kezdeti szakaszára tekintettel a bizonyítékok felkutatása még folyamatban van, a gyanúsítottak vezető pozíciójukkal befolyásolhatnák a tanúkat, valamint további bűncselekmények elkövetése sem zárható ki.

E döntés ellen a gyanúsítottak és védőik panaszt jelentettek be, a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság azonban — a Tatabányai Bíróság végzését helybenhagyva — a panaszt elutasította. Mindezek ellenére — ugyan a Be. előírásaival megegyezően, de még a másodfokú bíróság panaszt elutasító döntése előtt — az ügyész az előzetes letartóztatást megszüntette. Felmerül a kérdés: ha a másodfokú bíróság szerint is fennálltak az előzetes letartóztatás feltételei, az ügyész néhány nappal később miért ítélte meg az ügy körülményeit saját indítványával ellentétesen? Vajon mi történhetett két-három nap alatt?

Az ügyész megállapításai azonban nem csak az előzetes fogvatartás kapcsán, és nem csak a bíróság álláspontjával ellentétesek. Az ügyész jogszabály-értelmezése alapvetően eltért a nyomozó hatóság jogszabály-értelmezésétől is. Okkal-joggal vetődik fel a kérdés: ez esetben hogyan juthatott el az ügy, az ügyész törvényességi felügyelete ellenére a vádemelési javaslatig?

E kérdések a közvélemény számára egyelőre nyitottak maradnak.

„Igencsak ritkán fordul elő, hogy vádemelési szakban az ügyészség megszüntesse a gyanúsított(ak) elleni eljárást. Ez a ritka eset esett most meg az úgynevezett Suzuki-ügyben. Horváthné dr. Varga Erzsébet megyei főügyész-helyettes tájékoztatta lapunkat a részletekről.

⁶⁵ „Megmondtam az igazat, s ezzel megmentettem lelkem nyugalmát.” — A római szónokok szokásos beszédzáró szavai. Forrás: Hajdú István (szerk.): *Varietas Delectat* — Latin mondások, 16. oldal (General Press Kiadó, Budapest, 1993).

⁶⁶ Be. 92-97. §.

Horváthné dr. Varga Erzsébet leszögezte, hogy a Suzuki Rt. három meggyanúsított vezetője ellen bizonyítottság hiányában szüntették meg az eljárást, nem emeltek vádat jelentős értékre, üzletszerűen, bünszövetségben elkövetett sikkasztás miatt. Büncselekmény hiánya miatt nem lett vád abból a gyanúból, amely szerint a három vezető 81 rendbeli magánokirat-hamisítást és egy rendbeli számviteli fegyelem megsértését követte volna el.

Pár nap híján egy éve annak, hogy a fenti büncselekményekkel meggyanúsították, őrizetbe vették, majd előzetes letartóztatásba helyezték a Suzuki Rt. három vezetőjét. Április 4-én a megyei főügyészség szabadlábra helyezte őket. Az ügyben most mondták ki a végső szót azzal, hogy határozat született az eljárás megszüntetésére.

Indokolásra kértük a megyei főügyész-helyettes asszonyt. Ő elmondta, hogy névtelen feljelentés alapján indított nyomozást a megyei rendőr-főkapitányság. Eszerint dr. Izsák György, dr. Némethy József és Shinora Akira, a Suzuki Rt. vezető tisztségviselői a gyár tulajdonát képező használt gépkocsik értékesítése során a beszedett vételár egy részét eltulajdonították.

A nyomozók megállapították: a vezetők jelölték ki, hogy mely gépkocsikat értékesítik, majd ezeket a gyár dolgozói között meghirdették. A vevőket kisorsolták, velük adásvételi szerződést kötöttek. Vételárként a tényleges ár mintegy felét írták bele. A forgalmi érték és a vételár különbözetét vállalati kedvezményként tüntették fel.

Védekezésük szerint ezt egyfajta biztosítékként kezelték: ha a vevő a szerződésben foglalt kötelezettségeit megszegné, ezt a vállalati kedvezményt vissza kell fizetnie. 1995 óta értékesítették így a gépkocsikat, eddig senki sem kapta vissza a kedvezményt, azt a meggyanúsított vezetők őrizték. Az adásvételi szerződésbeli vételárról szabályos számlát, a befizetett vállalati kedvezményről pedig kézzel írt elismervényt kaptak a vevők.

A szerződésekben vételárként feltüntetett összeget a cégnél szabályosan bevételezték, kimutatásaikban szerepeltették, ám a vállalati kedvezményt nem vételezték be, azt a gyanúsítottak páncélszekrényben őrizték — 1996 és 2000. március 1-je között 20,8 millió forintot szedtek be ilyen címen.

A nyomozás során megállapították, hogy a vállalati kedvezményt csak szerződésszegés esetén kellett volna befizetni a Suzuki Rt.-nek. Az a tény, hogy az említett vezetők a vállalati kedvezményt maguk szedték be és őrizték, azok a cég könyvelésében nem szerepeltek, a jelentős értékre elkövetett sikkasztás büntetnének alapos gyanúját megállapíthatóvá tette.

Nem sikerült arra egyértelmű bizonyítékot találni, hogy a három gyanúsított a 20,8 millió forinttal sajátjaként rendelkezett, illetőleg eltulajdonították volna. Ezért kellett a nyomozást bizonyítottság hiányában megszüntetni, s ezért nem lehetett vád a gyanúból.

A magánokirat-hamisítást és a számviteli fegyelem megsértését nem lehetett megállapítani. A megyei főügyészség határozatában kiadni rendelte a 20 millió forintot a Suzuki Rt.-nek. Az már a cég illetékeseinek feladata, hogy megállapítsa: a vevők teljesítették-e a szerződésekbe foglalt kötelezettségeiket, s így részükre a vállalati kedvezmény összegét vissza kell-e fizetni. Mivel a teljes büntetőeljárást megszüntette az ügyészség, ezért a lefoglalt iratokat is visszaszolgáltattani rendelték. Az eljárás bünyügyi költségét az állam viseli.

Dr. Horányi Miklós, a Legfőbb Ügyészség szóvivője lapunk kérdésére elmondta, hogy a híresztelésekkel ellentétben a kormány egyetlen tagja és Orbán Viktor miniszterelnök sem avatkozott az ügybe, ez kizárólag szakmai ügy, nincs köze a politikához. Az ügy súlya, bonyolult jogi megítélése indokolta a konzultációt a megyei főügyészséggel.⁶⁷

⁶⁷ A gyanúból nem lett vád Suzuki-ügyben. Orbán Viktor miniszterelnök: az esetnek nincs köze a politikához — A költségek az államot terhelik (Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XII. évfolyam, 2001. március 22.).

MELLÉKLET

A SZÁMVITEL RENDJÉNEK MEGSÉRTÉSE I. [Btk. 289. § (1) bekezdése]⁶⁸

	OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
	Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Szükséges elemek	Jogi tárgy A számviteli előírások megtartásához fűződő társadalmi érdek, valamint a hitelezők érdeke.	Elkövetési magatartás A számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt a) beszámolóképzési, könnyvezetési, könyvvizsgálati kötelezettség megszegése, b) bizonylati rend megsértése.	Általános alany	Bűnösség A bűncselekmény csak szándékosan (egyenes és eshetőleges szándékkal) valósítható meg.
Nem szükséges elemek	Elkövetési tárgy – Dolog – Passzív alany	Eredmény-okozati összefüggés A gazdálkodó vagyoni helyzete áttekintésének, illetőleg ellenőrzésének megnehezítése.	Speciális alany A bűncselekmény tettese csak az lehet, akire a számvitelről szóló törvény vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályok hatálya kiterjed.	Motívum Célzat

⁶⁸ Megállapította: 2001. évi CXXI. törvény 56. §. Hatályos: 2002. április 1-től.

A SZÁMVITEL RENDJÉNEK MEGSÉRTÉSE II. [Btk. 289. § (2) bekezdése]⁶⁹

	OBJEKTÍV ELEMELK		SZUBJEKTÍV ELEMELK	
	Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Szükséges elemek	Jogi tárgy A számviteli előírások megtartásához fűződő társadalmi érdek, valamint a hitelezők érdeke.	Elkövetési magatartás Jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettség megszegése.	Általános alany	Bűnösség A bűncselekmény csak szándékosan (egyenes és eshetőleges szándékkal) valósítható meg.
Nem szükséges elemek	Elkövetési tárgy – Dolog – Passzív alany	Eredmény–okozati összefüggés Az egyéni vállalkozó vagyoni helyzete áttekintésének, illetőleg ellenőrzésének megnevezése.	Speciális alany A bűncselekmény tettese csak az egyéni vállalkozó lehet.	Motívum Célzat

Minősített eset

Ha a cselekmény

a) az adott üzleti évet érintően a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő az eredmény vagy a saját tőke értékének, illetőleg a mérleg-főösszegnek a megállapítása szempontjából, vagy

b) az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését meghiúsítja.

Ha a cselekményt pénzügyi intézmény, biztosítóintézet vagy befektetési szolgáltató szervezet körében követik el.

A bűncselekmény megnevezése⁷⁰

Javaslat:

⁶⁹ Megállapította: 2001. évi CXXI. törvény 56. §. Hatályos: 2002. április 1-től.

⁷⁰ A BK 1. számú állásfoglalás a 2001. évi CXXI. törvény 56. §-ának módosító rendelkezéseit nem tartalmazza.

-
- Btk. 289. § (1)–(2) bekezdése: a számvitel rendjének megsértése vétsége;
 - Btk. 289. § (3) bekezdése: a számvitel rendjének megsértése büntette;
 - Btk. 289. § (4) bekezdése: pénzügyi intézmény (biztosítóintézet, befektetési szolgáltató szervezet) körében elkövetett számvitel rendjének megsértése büntette.

Jegyzet:

- ez egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény;
- az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény;
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi CXVI. törvény 6. §;
- a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény;
- a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Hpt.) 4. § (1) bekezdése;
- a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény;
- a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény;
- a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 5. §;
- a Btk. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 56. §, illetve a törvényhelyhez fűzött miniszteri indokolás;
- 19/1997. (II. 13.) Kormányrendelet a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok költségvetése tervezésének, pénzellátásának, előirányzat-felhasználásának, kincstári gazdálkodásának és nyilvántartásának egyes szabályairól;
- 168/1997. (X. 6.) Kormányrendelet a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény végrehajtásáról;
- 214/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet a betétbiztosítási alapok és intézményvédelmi alapok, valamint a befektetővédelmi alap éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
- 215/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet a befektetési alapok éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
- 218/2000. (XII. 21.) Kormányrendelet az egyházi jogi személyek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
- 219/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaság éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;

-
- 220/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet az árutőzsde, az értékpapírtőzsde és az elszámolóházak éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 221/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet a Magyar Nemzeti Bank éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 224/2000. (XII. 19.) Kormányrendelet a számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 245/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet a közraktárak éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 251/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet a befektetési vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 252/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet az önkéntes kölcsönös egészség- és önszegélyező pénztárak beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - 253/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet az Államháztartási Hivatal beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
 - BH 1995. 621. szám.⁷¹

⁷¹ Forrás: Kovács Gyula: A gazdasági bűncselekmények vázlata, 19–21. oldal (Kézirat, Budapest, 2002).

IRODALOMJEGYZÉK

1. Felhasznált irodalom

1. Bártfai Béla (lektor): Számviteli jogszabálygyűjtemény (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–JUROS Kiadó, Budapest, 1992).
2. Békés Imre (szerk.): Büntetőjog Általános Rész (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002).
3. Békés Imre (szerk.): Büntetőjog Különös Rész (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2001).
4. Berkes György (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000).
5. Bezsényi Mihály: Gazdasági bűnözés a rendszerváltás után (Belügyi Szemle, 2000/6. 71-79. oldal).
6. Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog Általános rész II. (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1996).
7. Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog Különös rész II. (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000).
8. Bócz Endre: A gazdasági bűnözésről (Belügyi Szemle 2000/6. 34-39. oldal).
9. Chwala-Fülöp-Sléder: Büntetőeljárás-jog (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000).
10. Diós Erzsébet: A gazdasági bűncselekmények bírói tapasztalatairól (Belügyi Szemle 2000/6. 40-49. oldal).
11. Györgyi Kálmán–Wiener A. Imre (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996).
12. Hajdú István (szerk.): Varietas Delectat — Latin mondások (General Press Kiadó, Budapest, 1993).
13. Kocsisné–Garamvölgyi–Pekala: Polgári jogi – gazdasági jogi ismeretek (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999).
14. Kovács Gyula: A gazdasági bűncselekmények vázlata (Kézirat, Budapest, 2002).
15. Kovács Gyula: A közrend elleni bűncselekmények vázlata (ORFK Tájékoztató, 6/2002. szám, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).
16. Kovács Gyula: A vagyon elleni bűncselekmények vázlata (Kézirat, Budapest, 2002).
17. Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része (Korona Kiadó, Budapest, 1999).
18. Tóth Mihály: A gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996.)
19. Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok, 170–172. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1998).

2. Felhasznált dokumentumok

1. a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség B.375/2000/27. számú nyomozást megszüntető határozata
2. a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság 171/1999. bűnügyi számú iratai.
3. az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály Vizsgálati Osztályának 76/5/2001. ált. számú jelentése.
4. Komárom-Esztergom megyei 24 óra, XI. évfolyam, 2000. március 28–30. és XII. évfolyam, 2001. március 16. és 21–22. szám.
5. Tájékoztató az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika adataiból (kiadja a Belügyminisztérium Informatikai Főosztálya és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya, Budapest, 2002).

3. Felhasznált szoftverek

1. CompLex CD Jogtár (KJK-KERSZÖV, Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002. november 30.)
